

બો વો

હરિચર સથી ભગપુર
નવલકથા. ૧૦૮

મુદ્રય
કકત, ચાર આના.

શ્રી હરિદર પુસ્તકાલય. ધવર રોડ, સુરત.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૧૭૧૮- કિંમત ૦.૪૦

ગ્રંથનામ આદ્યમ્ અખાડી

વર્ગિક ૬-૧૩

ખોયાના બખાડા

(એક હાસ્યરસથી ભરપૂર વાર્તા)

: : : : : પ્રકાશક : : : : :

જયંતિલાલ વિકુલદાસ મહેતા,

: : : શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય : : :

: : : : : ટાવરરોડ, સુરત : : : : :

(સર્વ હક્ક પ્રકાશકને સ્વાધીન)

આવૃત્તી ૧ લી.

૧૯૩૬

પ્રત. ૩૩૦૦

સુરત, બરાનપુરી બાગળ. બાજુવાળી બેઠકમાં આપેલાં પીપ્પલાનાં ફળ
અંધુ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં ગોવિન્દજી ડાહ્યાભાઈ નાયકે છાપ્યું.

મુજરીની કોપીરાઈટ સંગ્રહ

હીરા ઉઠે મેથાબાઈના બાપા થોડા દિવસ પહેલાં મુજરી ગયા હતા. અત્યારે હીરાએ તેની વિધવા માતા સથે રકબક આદરી-મા, મને બાપા વીના જોડતું નથી.

“મનેય ધણું નથી જોડતું દીયરા, પણ પરભુના ધર આગળ આપણો કાંઈ ઉપાય સે?” હીરાની માતા મેથાબાઈએ હવામણ મેઢે દીકરાને દીલાસો દીધો.

“તું ગમે એમ કર પણ મારે બાપ વન્યા ને હાલે!”

એક! તારા બાપ હવે પાસા ને આવે.

“કેમ તો આવે? જો તું નાતરું કરતો આ ધડીએ મારા નવા બાપા આવે.”

“રે-રે- માંડીરાણેલ? દીકરો ઉઠી માને નાતરું કરવાનું કેમ?”

“તે હું ક્યાં નવું કહે છું, અજકલ પૂન્યા લગ્ન તો આખા મલકમાં થાય સે. નવી મા, તો મલકમાં ધણાય કરતા હશે; હું નવો બાપ કરું તોયે મારી નામના નિકળે. તારે નાતરું તો કરવું હોય તો કાંઈ ને, મારે તો નવો બાપ કરવો સે.”

“તારો લાડવો સેળું તારો? મેથાબાઈએ ખીખધને સંમેલું ઉપાડ્યું, માથું સન્નામત રાખ્યા હીરાબાઈ લાગી છુટ્યા. મેથાબાઈ પાછળ પડ્યા. હીરા દેડી દોડીને થાક્યો ત્યારે ઉભો રહી ગયો. મેથાબાઈ તેની નજીક જઈ ગઈને ત્યાં હીરાને માથે સાંમેલાનો ધા કરવા ગયા એટલામાં હીરા હાથ જોડીને બેસ્યો-

“સાહે તારે તો ધરખતું હોય તો કાંઈ ને મને મારીશ મા,

“હ...અંતરે આમ ડહો થાને દીકરા? હવે ધર હલ્ય,

"ના, મારે બાપ વન્યા ના ધરમાં આવવું હરામસે, મને થોડાક રૂપીયા દઈને એટલે હું પરદેહમાં હાલ્યો જાઉં."

"હીંગતી માગણી મીડીજાણે મીડી સાર નેવી લાગી. ધરે કંઈ કામ ધંધો કરતો નથી. જે થોડા દી પરદેહમાં ફરે તો કંઈ અકલ આવે!" એમ જાણી એણે ઉમે પમે ધરે જઈ રૂપીયા પાંચ હીરાને આણી દીધા.

હીરા તો રૂપીયા પાંચ લઈને હાલી નિકળ્યો. હાલતા હાલતા એને વિચાર થયો કે હાલ્યને જાઉં હાલરે, ગાંઠે પાંચ રૂપીયામે એટલે હાલુ હાલરો મારા એ હીયાળા થઈ જાહે તે વહને મોટલી દેહે.

એવો વિચાર થઈ આવતાં તે તેના સસરાના ગામ તરફ ઘેડા વેગે ઉપડ્યો. બીજે વિચે તેના સસરાના ગામને પાદર જઈ પહોંચ્યો અહીં આવતા એને વિચાર થયો કે.

ગમે એવો તોય હું પછાદાર જમાઈ ગણાઉં જે મારો હાલરો ધામધુમથી સામેયું કરે તોજ એને ધરે જાઉં નેતો નથી જાણુ.

એવો નિરવાર કરીને તે ગામ બહાર કુવાના કાંઠા ઉપર બેઠો, એ કુવા ઉપર આખા ગામની નારીઓ પાણી ભરવા આવે છે. હીરા તો એક એક પનીહારીના મોઢા તરફ ધારી ધારીને એનો મનમાં વિચારી રહ્યો છે.

આમાં મારી વહુ કંઈ હાલે?

પનીહારીઓ અજાણ્યા હીરાને ગાંઠા ગણી એની મૂર્ખતા પર મરકમરક મોઢા મરકાવતી માથે પાણીનાં બેડાં મુકી ગામમાં ચાલી જાય છે. હીરા પોતની તરફ દરેક પનીહારીએને મોઢાં મરકાવતી જોઈ જાણી ગયો કે.

આખું ગામ મને જનાઈ તરીકે ઓળખી ગયું સે. હવે હરામ ને. અબ ધડીયે સામેયું આવહે.

એમ સામેયતી વાટ જોતા જોતા ઘણો વખત નીકળી ગયો. હીરો
તરસ્યો થયો. ખેડેલ રથજેથી હટીને કુવા પર ગયો. એક પંદર વરસની
પનીહારી માટીને ઘડે પાણી સીંચતી હતી તેની સામે એવ હાથનો
ખોખો ધરી બેઠ્યો.

આખો એ ન હું બહિ તરહયો થયો સહ મને થે કુંક પાણી પા.
ભગવાન તને મારી જેવો રૂપાળો ને અક્કલવાળો ભાયડો દેહે.

છોકરી તીખી મરચા જેવી હતી હીરાના વેણ સાલણીને
ખીખણી. પાણી ભરેલ માટીનો ઘડો એને માથે જોડ્યો. ઘડો પુર્યો
પણ કાઠો સલામત રહ્યો. કાંઠા સાથે બાંધેલું સીંચણીયું હીરાના ગળા
સાથે બે ત્રણ આંટા લપ્પ ગયું. પનીહારી હાથમાં સીંચણીયાનો છેડો
જાલીને ગામ તરફ ભાગવા લાગી. હીરા ભાઇ તેની પાછળ ધસડાયા.
ગામની ન્હાનકડી બજારમાંથી જ્યારે હીરા ભાઇનો વરઘોડો નિકળ્યો
ત્યારે બજારમાં ઉભેલા નરનારીઓ ભારે અજબખી પામતા તેની
પાછળ દોડવા લાગ્યા. એક ધરના દાર આગળ જઈ છોકરી ઉભી રહી
એટલામાં ધરમાંથી એક ધરડો આદમી નિકળી આવ્યો. તે પેલી
પનીહારીનો પિતા હતો તેણે પુત્રિતા કરમાં સપડાયેલા કેદી તરફ ધડી-
ભાર અશ્વર્ય ભરી નજર કરીને ખૂમ પાડી.

અરે આતો જમાખરાજ હીરા !

છોકરી સીંચણીયાનો છેડો મુઠી ધરમાં ન્હાસી ગઈ. હીરો સમજી
ગયો કે સામેયું થઈ ચૂક્યું.

લોકો તો આ વરઘોડો પેથાભાઇના જમાઇનો હતો એ જાણી
અડખડાટ હસતા ત્યાં વિખરાઈ ગયા.

અરે જમાઇ ! આ તે કાંઈ રીત કહેવાય ? તમારાથી આવી
રીતે અંધ અવાય ? પેથાભાઇએ જમાઈને ઠપકો આપ્યો. તે હું ક્યાં
મારી મેળાએ આવ્યો સહ

તં થે ?

તમારી દીકરી મારે મળે ફાંદો નાખીને લઈ આવીશે. એમ પેથાભાઈએ વિચાર્યું થઈ પૂછ્યું, બાલુ એમ કેમ થયું ?

સાંભળો, તમારી દીકરી મારે વિચાર કરી ગઈ કે, હું ભરથરીની પેઠે બેળ ધરી ધરનારનો તીમાગ કરી નિકળી જવાનો સઉ એથીજ એણે મારા ગળામાં સંસાર વેવારનો ફાંદો નાખ્યો.

હા લઈ, કહી પેથાભાઈ હીરાને ધરમાં સમ ગયા. હીરાની સાસુએ જમાઈના વારણા લીધા અને પૂછ્યું.

ના.

કેમ કેમ માંદા સે ?

માંદા કરતાંય બેસ, નથી નવાઈના રાંડયા સેતે કહીને હીરા રડવા લાગ્યો.

સાસુએ જાણ્યું કે જમાઈને આપ સાંભરી આવ્યો છે એટલે એણે દીલાસો દેતા કહ્યું.

હશે માને સવારે પરભુ વેળા વળહે.

છતો હુમે જાણું સઉ કે જ્યાં સારા વાના થાએ પણ અટાણે માની અવળાઈમાં મારે પરદેહમાં રજળ પાટો કરવો પડ્યો.

“તમે પરદેહ જવાના સો ?” પેથાભાઈએ પૂછ્યું.

હા, એટલા માટેજ તેડવા આવ્યો સઉ.

તો મોકલશું. અમારી ક્યાં ના સે.

સાંભળીને હીરા તો ખુશીખુશી થઈ ગયો, સાંજ પડી સાસુએ કંસારે કરી હીરાને જમાડ્યો અને ફળીયાની ખુસ્તી હવામાં પલંગ પાથરી દીધો. હીરા સુતો પણ એ પ્રેમી હતો. એના અંતરમાં શુભાર રસનો સાગર રેલાતો હતો; એટલે નિદ્રા રથે આવે. અર્ધ નિશા થઈ. ધરના સંધ્યા મણુસો ભર નિદ્રામાં પડ્યા હતા. તે વખતે આપણો હીરા જાગતો હતો. તે પ્રિયામિલનની આશાએ હાંપે. હળવે હળવે અગલાં ભરતો જોસરી પર પડે. આ. જોસરીમાં પેથાભાઈ એક રાત્રી

સાલ એટીને અઘોટતા હતા. હીરો તેનેજ પેતાની ધ વાળી સમજ્યો. ધીરે રહી તેની પાસે બેઠો અને પેથાભાઈના અંગ ઉપર ધીમે કર ફેરવતો બોલ્યો—

“હે સાજણુ, હે ધ વલ ! તમારી સાયજનો શેડો એક કર કરીને આ તમારા કળ વલ મોરન તમારું હેળાની જાળ જેવું મોઢું દેખાડો ?”

હીરાના એ હળવા પ્રેમ વાક્યોનો પડધો પાડતું ઓરડામાંથી કોઈનું હળતું હાથ સમજાણું. એ કાણુ હમતુ હશે ? હીરાની ધર-વાળીજ તો !”

હે રાણી, રાધા જેવી રઢીયાણી; મારા જેવા કામણુગારા કાનૂડની ધરવાણી. બેલતા કેમ નથી રહણું સો ?

એમ બેલતા પ્રિયતમાના મૂખચંદ્રના દર્શન કરવાની અધીરા-મએ હીરાભાઈએ સાલનો છોડો ઉચક્યો. ઉચકતા સાથેજ એના હથમાં પેથાભાઈની ઉદરની પૂછડી જેવી મૂઠો આવી ગઈ.

એલા કાચો છ ? કહેતા કને પેથાભાઈ અમરીને જાગી ઉઠ્યા. જુઓ છે તો હીરો— જમાઈ ? આંધ શું કરો સો ?”

સાજાદાઈ કર સઉ. હીરાએ મોઢે ચડ્યો તે જવાબ આપી દીધો. અટણે હલવું સે ?

હા, હીરો મનમાં રાજ થયો કે પ્રભુએ લાજ રાખી ખરી. મેંય ભારે કરી. વડિને બદલે હાહરાની શેડ કરી. ”

પેથાભાઈએ તેની ધરવાણીને જગડીને કહ્યું, સોફરીને સાજદી કર, જમાઈને જાણું સે.

હીરાભાઈની પરણેતરનું નામ રામજાઈ હતું. એણે વાંધા ઉઠવ્યો કે મારા આવા મુખા ધણી માથે જવું નથી.

જરાદ શરમ રાખ્ય સોફરી. હાહરે જવાની ના પાડતી હશે. હું હાહરે ને જા તો તારે બદલે કાણુ તારો બાપ હાહરે જશે કે પેથાભાઈના ધર્મપત્નિએ પૂત્રિને શિખામણુ આપી.

માતાપિતાના દામથી રામ કાચવાતે જીવે પતિ સાથે જવા તૈયાર સમ. હાથમાં લુગડનો બચકા લઈ ધર બહાર નિકળા. હીરા તે ફળીમાં તૈયાર થઈનેજ ઉભો હતો.

જમાઇ ! સાચવીને જાણે ! ને અમારી દીકરીને હાસવજો. પેથાભાઇએ હીરાને ભળામણુ કરી.

અરે હાઉરાજી હુ શું બેઠ્યા-તમારી દીકરી હ, મારી દીકરી અને હુ દુઃખી નૈ થવા દઉં.

સાંભળોસને ? આ તમારા હીરા જમાઇ સં લઈ રહ્યાસે ? પેથાભાઇના ધરવાળી હીરાના હિપલા વેળુ સાંભળી પટપટાટ કરી ઉઠ્યાં.”

હશે હ તો છોકરૂં સે. પેથાભાઇએ ઉદારતા બતાવી. હીરા ! કાગળપતર લખતો રજો.

સાર, કહીને હીરા ખડકી બહાર નિકળ્યો. રામ તેની પાછળ આંત્રી પેથો અને તેની ધરવાળી આંધે સૂધી દીકરી અને જમાઇને વળાવીને પાછા પળા.

હીરા ગામ બહાર નિકળી ચાલી નિકળ્યો. ક્યાં જવું છે તેવું તેને ભાન નથી તેની ધરવાળીએ સરમ છોડી પૂછ્યું.

હાંભળો સોને ! આપડે ક્યાં જશું ?

ક્યાં શું ? આખો મલક પડ્યો સે મારા જેવા હુશિયારને હાલતાં નોકરી મળી રશે જ્યાં નોકરી મળેહે ત્યાં રહ જાઉં.

એવી વાતો કરતાં કરતાં સવાર પડતાં પહેલાં ધણીધણીમાણી ધણે દૂર નિકળી ગયા. પાલનપુર ગામને પાદર સરિતા તીરે જઈ પહોંચ્યા. સરિતા કિનારે અત્યારે કેટલાએક બ્રહ્મણો સ્નાન કરી પૂંખપાઠ આદરી રહ્યા હતા કેટલાએક સ્નાન કરવા આવેલા અન્ય

મનુષ્યે તરફ હાથ લંબાઈ " એક ધણુ દાન સદસગણુ પુન્ય " એવા
લેવાના મંત્ર ઉચ્ચારી રહ્યા હતા.

સાંભળીને હિરના મનમાં એક નવો યુદ્ધો જાગ્યો. ગાળુ !
મેં સુસાકરીમાં ખાયડી લીધી એ જાણીજોઈને લૂક કરીસે. જો
મારગમાં ખોવાઈ જાહે કે કોઈ સોરખોર મળતા સોરાઈ જાહેતો.
નેરકો ખાયડી ખીનાતો ચર્ષ બેઠીશ. એના કરતાં આ ભામણ
એક લાઈ ને સો દેવાનું કેસે. તો અટાણે આ ખાયડી એને દઈ દઉં.
જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે સો ગણી લાઈશ. એવા વિચાર કરીને તે
એક બ્રહ્મણ પાસે જઈ ખોડ્યો. એ લાઈ એકના સો મળે ઇ વાત સાચી ?

હા ભાઈ શામતર કેસે.

એમ ? તો તો મારે તને દાન દેવુંસે.

ખુશીયા. શું દેવું સે ?

જો આ સામે ઉભીને ઇ ખાયડી

બ્રહ્મણે હાથ જોડ્યા. ભાઈશાખ મસકરી કરો મા.

મસકરી ને ખરી વાત કહે સઉં

ગાંડા થયા કે શું ? ખાયડીના દાન તે દેવાતા હશે ?

કેમ ? સોરી કરી જમ એના કરના ધરમાદો થાય ઇ શું બે હુંસે ?
તું સવસ્તી કે એટલે હું ખાયડી આપીને હાલતો થાઉં. મારે નથી જોતી.

પણ મારે આપવી સે એનું કેમ ? એમ બેલતે. તે રાઈ પસે
ગયો. એનું કાંડું જાલીને બ્રાહ્મણ પાસે ધસડી લાવ્યો. રાઈ કરગરી
પડી. અરે ? તમે આ શું કરી રહ્યા સો ? ક્યાય બર્ષ માણુહના દાન
દેવાતા હશે ?

નથી દેવાતા એટલેજ દઉં છઉં. જો દુનીઆમાં કોઈએ તો
કયું હોય એવું નવું દાન હું કહું તો કરણ કરતાં વધારે દાનિશ્વરી હું.

૨૪ સમગ્ર ગદ્ય કે મરી સાથે આનામાં મીઠું નાખતા બૂલી
ગદ્યસે તે ચૂપ હોઈ રહી

લે આ બાયડી સલાળા લેજે. એમ કહીને હીરા ત્યાંથી
ચાલતો થયો.

બેન ! હીરાના જવા પછી પેલો બ્રાહ્મણ બોલ્યો. તું ગજરાઈસ
ને. ગને તું તારા સમા લઈ જેવો ગણુજે. તું જ્યાં કહે ત્યાં હું તને
પહેચાડી દઉં. ૨૪એ તેના બાપના ગામનું નામ હીધું એટલે
બ્રાહ્મણે એક એકા ભાડે કરી રાખને તેમાં બેસાડી હીધી રાખ બાપને
ધરે જઈ મામાપ પાસે રડી પડી. અને પોતાના મુરખ વણીએ
પોતાની જે વદને કરી હતી તે કહી સંભળાવી. સંભળીને પેથાભાઈએ કહ્યું.

માળો મુરખ ! મેં મારી દિકરી એને ધરમાં દા કરવા ક્યાં હીધીયા ?
રાખ હવે જરાય મુઝ પડ્યા માં. હવે તારા વર જેવા આઠ વર આવશે
તોય હું તને નહિ મોકલું.

બેરીનું દાન કરીને હાલી નીકળેલો હીરો માર્ગમાં પાંચ રૂપીઆ-
માંથી એક રૂપીએ વટાવી ડાળીઆ કાકતો ચાલ્યો જતો હતો. તેમાં
વન વગડા વચ્ચે એક ચોર મળ્યો.

એણે હીરાને હોમો રખીને પૂછ્યું. કાણ છે તું ?

હું...હીરો ! મેંથી બાઈનો દિકરો, રાખ બાઈનો વર અને
પેથાભાઈનો જમાઈ

સંભળીને ચોર કળા ગયો કે ભાઈ વેતા વીનાના લાગેસે

જા...જા...તારા જેવા માણસને નથી લુટવો.

ગરીબ તું ને તારો બાપ. બન્દા પહિતો રૂપીઆ સાર રોકડા
ને બાર આનાનું પરમુરણુ આ રહ્યા.

ચોરે રૂપીઆ જોઈ હીરાને પકડ્યો અને માર મારી પરાણે
જેટલા પૈસા હતા તેટલા આંચકી લીધા પૈસા લઈ લીધા પછી
હીરાએ પૂછ્યું.

ભાઈ સાખ ! તમારો ધધો બહુ સારો હો, તમારી બેળા મને
નોકર રાખશે.

અહ્યા મારી નોકરી કરવીસે ? એરે તાજુબન થમને પૂછ્યું.
હા... બહુસાખ ! જે હતું છે તમે લખ ગયા સો હવે કંઈ ખાવા
રીયું નથી, આ વન વગડામાં કેની પાંહે નોકરી ગાતવા બહુ ? છે
કરતાં તમેજ રાખી હ્યો હમણાં ખાવા પીવા દેને ને જ્યારે માઈ
ગાઈ કામ જુમો ત્યારે પગાર બાંધી દેને.

એરે જાણ્યું કે બિચારો ગરીબ માણસ સે ભક્ષેને ખાયપીને
સાથે ફર્યા કરતો એમ ધારી હીરાને તે સાથે લઇ ગયો. હીરા તે
ચોગના ગામડામાં જઈ ખાહપી મળા કરવા લાગ્યો. એક રાતે ચોર
ચોરી કરવા જવા તૈયાર થયો.

શેઠ કેનીયા ? હીરાએ પૂછ્યું.

હીરા હું ચોરી કરવા બહુ છું.

આવી કળી રાતે અંધારાના નિકળો એના કરતાં ધોળા દીએ
અજવાળામાં સેરી કરવા જતા હો.

માળા મૂરખ, દીવસે ચોરી કરવા નીકળાય ?

એમાં શું વાધો સે ? ભક્ષે રાતે તો રાતે આજ તો મને હારે
લઇ જાય જે સોરીમાં સાર કામ કરી જત વુ તો મને કંઈ પગાર
બાંધી દેને.

એરે જાણ્યું કે આ અક્કલ વીનાનો માણસ ચોરીમાં જે ઘડક
કામ કરી શકશે તેણે હીરાને સાથે લીધો. ત્યાંથી જે કાશ દુર એક
ગામડામાં જઈ જોગીના ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો. ચોર ઘરમાં ચોરી કરવા
ગયો. હીરા એસરીમાં ઉભો હતો ઘરના તમામ માણસો ભર નીંદ્રામાં
પડ્યા હતા એસરીમાં ઝાંખો દીવો અગતો હતો. એના અજવાળામાં

હીરાએ ચાર ફાર નજર કરી તો બીંત સાથે તેણે જોગીનું ડાકલું અને ડાંડી લટકતા જોયા.

માળું આ ડાકલું વગાડ્યું હેય તો ભરે મજા પડે, એમ કહી એણે બીંતેથી ડાકલું હાથ કરી વગાડવા માંડ્યું.

ધ...ધૂ...ધૂ...ધર...ધૂ...ધૂ... એવો ડાકલાતો ઘેર અવાજ ગાજી ઉઠ્યો. એ અવાજ સાંભળીને ઘરના સઘળા માણસો જાગી ઉઠ્યા. આડોશીપાડોશી પણ દોડી આવ્યા. ચેર! ચેર...એવા ચારે ફાર ડોકારો થઈ ગયો.

જોગી હાથમાં કડીયાળી ડાંગ પકડીને હીરા સામે દોડ્યો હીરા ડાકલું ફેંકીને બોલ્યો.

જાઈસાજ! ધ. કરીશ માં. હું કંઈ સેર નથી પણ સેરને નોકર છઉં.

ચેર ક્યાં છે?

આ ઘરમાં નહોતો.

એક સામટા માણસોએ ઘરમાં જઈ ચેરને પકડ્યો. ચેર તો હીરાની મૂર્ખતા પર હુલવાય રહ્યો હતો. એવે હીરાએ હઠી કાઢી ચેરના બેય પગ પકડી હાથ જોડી કરગરવા માંડ્યું કા...કામ જોયું જાઈ સાજ! મારો પગાર બાધી દ્યો ને?

ચેરે દાંત કચકચાવ્યા. જો આમાંથી છુટું તો તારો જસજર પગર બાધી દઉં... એ મનમાં જાન્યો. હીરાને માંડો ધરી લોકાએ જતો ક્યાં અને ચેરને પેલીસ ચોકી તરફ લઈ ચલ્યા.

ચેર માર્ગમાં છટક્યો. સામટા માણસો સામે મારફાડ કરી જાગી છુટ્યો. માણસો ધણા પાછળ પડ્યા પણ પગડાયો નહિ. તે સહીસલામત તેને ઘરે પહોંચી ગયો.

ઓહો...તમે તો મારી પેલા આવી ગયા સો ને સું? એમ બોલતો હીરા આવી પોંચ્યો.

માળા તેં મને સપડવી દીધી.

લકષ્મણ ! એમાં મારો શું વાંક ? કાંઈ ડાકણ વગાડ્યું નોતું. વગાડવાનું મન થઈ ગયું તે જરૂર વગાડ્યું એમાં બધા માથાકે ભેગા થઈ ગયા. ચોરને એની મૂર્ખતા પર દયા આવી હવે કાંઈ દિવસ મારી સથે આવીશ નહિ.

એક વખત હીરાના શેઠે મોટી ચોરી કરેલી. પોલીસ તેની પાછળ થઈ. ચોર ધરમાં જઈ એક કાચલામાં ભરાઈ ગયો. પેલીસો પછા અવી ધરની જાતી લેવા લાગ્યા પણ તેનો પત્તો મળ્યો નહિ.

નથી. એક પોલીસ બોલી ઉઠ્યો.

હવે નથી શું ? અ ખે સુએસ કે ને ? એ કાચલામાં રીયો. હીરાએ હીરાપણું દેખાડી દીધું. ગિયરો પકડાઈ ગયો અને ચોરી કરવા બદલ જેલમાં પુરક ગયો.

હીરા શેઠની વાર જેલ જેલને થાક્યો પણ શેઠ પાછો ધરે આવ્યો નહિ એટલે તે બીજે નોકરી ઝાલવા નીકળી પડ્યો.

હીરા ચોરના ગામમાંથી નિકળી ચાલવા લાગ્યો. ચાલી ચાલીને તે થકી ગયો. જૂખ પણ જરાજર લાગી હતી. ચાલતા ચાલતા મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે હવે જાઉં ક્યાં ? ખાવું શું ? ”

જંગલમાં એક વણજી રાત્રી પોઠ રાત ગાળવા પડી હતી હીરાએ તે પડાવ જોયો. આ પડાવમાંથી જરૂર ખાવાનું મળી જાહે એમ ધારીને તે એક તંબુ પાછળથી છાનોમાનો તંબુમાં ગયો. ખાંખ-ખેળા કરતા લાગ્યો. તંબુમાં એક ખાટલા ઉપર એક ટૂંક પુરુષ સ્ત્રી હતો, તે જર ઉંઘમાં હતો. તેનાથી થોડે દુર હીરાએ એક સગડી જોઈ, સગડી ઉપર એક તપેલી હતી. તેણે પાસે જઈને જોયું તો તપેલીમાં દુધ ગરમાગરમ હતું. જોઈને હીરા ખુશખુશાલ થઈ ગયો. એક

વાસણુ મોતી કાઢીને તે દુધ પીવા લાગ્યો. દુધ ભારે મીઠું લગ્યું. અંદર બદામ, પીરતા, ચારોલી, આકર અને કેસર નાંખ્યા હતાં. વાહ દુધ વાહ ! એવા વખાણ કરતો હીરો ગરમા ગરમ દુધ પીવા લાગ્યો. તપેલીમાં થોડું દુધ બાકી રહ્યું ત્યારે તેને વિચાર થયો કે—

આ બિશારો ધરડો ડોહો દુધ ઉતું મુકીને ઉઘી ગયો. સે ને હું બધું દુધ પી ગયો. હવે તપેલીમાં થોડુંક દુધ પડ્યું. સે. ઇ એના હાડુ રેવા દઉં તોય ઉધમાંથી જાગશે એટલી વારમાં સગડી ઉપર બળી જાહે ને એનો જીવ દુધમાં રહ જાહે. ઇ કરતાં લગ્યને થોડુંક પાષ દઉં.

એમ બોલીને તેણે તપેલીમાંથી દુધ વાટકામાં ઠાલવી વાટકાને સાણસીએ ઉપાડ્યો અને બુઢો વણજારો પલંગ ઉપર મેઢું કાઢીને સુતો હતો તેના મેઢામાં ગરમાગરમ દુધની ધાર કરી

હા હું હું હું બુઢો મેઢું દહવાથી ચીસ પાડી દઠ્યો.

હીરો વાટકો ફેકીને લાગ્યો. એક ખાલી બોણું પડ્યું હતું તેમાં છુપાઈ ગયો.

વૃદ્ધ વણજારાની બુમોથી પોદ્યનાં સધળા માણસો જાગી ઉઠ્યા. તેઓ તંબૂમાં અવી પૂછવા લાગ્યા. શેઠ સહેન શું થયું ?

મારા મેઢામાં કોઈ માણસ ફળાફળતું દુધ રેડીને આટલામાં છુપાઈ ગયો.

માણસોએ ચોરને શોધવા માંડ્યો પણ હીરો હાથ પડ્યો નહિ. થાકીને સધળા પાછા સૂઈ ગયા. દાઝી ગયેલો બુઢો પણ તરફડી તરફડીને નિંદ્રામાં પડ્યો. એવે પાછલી રાતના ચોરો આવ્યા. તેઓ ચાર જણ હતા. ચારો બુઢાવાળા તંબૂમાં ધુસ્યા.

એલા, આ પટારામાં માલ હતો. એક ચોર જે પેટીમાં હીરો અંતાણો હતો તે પટારો ઉપાડી લેવા કહ્યું.

ખીજ ચોરે તે પેટી ઉપાડી લીધી અને ચારે જણા ભાગી છુટ્યા.

લાઇ પટારો ભારે વજનદાર સે. મારું માથું બળતા આવ્યું.
-વારાફરતી સૌ ઉપાડો."

પેલા ચોરને માથેથી ખીજ ચોરે પટારો ઉઘાડ્યો. ભાર તો બધાને
બહુ લાગવા માંડ્યો. પણ આમાં ખૂબ માન હશે એવી આશાએ
તમામ પરાણે પરાણે ઉપડ્યે જતા હતા. હીરો તો પેટીમાં બેઠો બેઠો
ભારે આનંદ અનુભવી રહ્યો હતો. આ હીર ઉપાડીને મુસાફરી કરાવનારા
મળી ગયા.

પેટી ભારે વજનદાર હોવાથી ચોરને નાકે ચળ્યા આવી ગયા
હતા. અત્યારે ચારમાંથી એકેય પેટી ઉપાડવા તૈયાર નહોતો એટલે
ખીજેએ ચોકખી ના સંભળાવી. "હું પેટી ઉપાડવાનો નથી"

તો તું ઉપાડય. પેલાએ ત્રીજા સામે જોઇ પૂછ્યું. તેણે પણ ના
પાડી. ચોથાને પૂછ્યું તેણેય ના પાડી. તેથી પેલા રીસે ભરાઇ પેકરી
ઉઠ્યો. કામ નો ઉપાડો એમ હો તો હું ફેફડા દઉં છું કેમ કામ ઉપાડો
છો કે પછાડું?

"લાઇ? પસાડસ હું કામ? જે તારથી મારો ભાર નો
ઉપાડતો હોય તો હું મારા મેળાએ તમારા બેજે હલી નિકળું. હમણાં
ચોર પેટાનો ધા કરશે તો પેતાના પાંમળાં ભાંગી જશે એવા ભયથી
પેટીમાં બેઠેલો હીરો બોલી ઉઠ્યો. પેટીમાંથી માણસનો અવાજ સંભળી
ચારે ચોર આશ્ચર્ય પામ્યા. પેટી નાચે વિતારી એ પહેલા હીરાએ
બહાર નિમળો ચોરો સામે જેય હાથ બેઠી રામરામ કર્યા.

તું કાણ સો?

હું એ સોર છઉં. આ બોળમાં સંતાઇ ગયો હતો.

બલા માણદ તને ઉપાડી ઉપાડીને અમારો આટો નિળી ગયો
તોય તું બોલ્યો ને?

ક્યાંથી બેઠું. હાથી હાથીને હું થાકી ગયો હતો. તમે મને આંધ લગી ઉપાડી લાવ્યા એટલે ભગવાન તમારું બધું કરશે. હીરાએ આશીર્વાદ આપ્યો.

ચોરોએ એને ગાંડા ધારી માર મારી કાઢી મૂક્યો. તેઓ ખાલી બોખું તપાસી ચાલ્યા ગયા. હીરા ખીજે મારે ચાલતો થયો. ચાલતો ચાલતો તે એક નાનકડા શહેરમાં પહોંચ્યો. એક સુંદર મકાન જોઈ આમાં કેટલું પૈસાદાર માણુદ રેતો. હશે એવી કલ્પના કરી તે મકાનની અંદર દાખલ થયો.

કોન છે તું? મકાનમાં એક વૃદ્ધ શેડીઓ બેઠો હતો તેણે અજાણ્યા હીરાને પૂછ્યું.

હું નોકરી ગોતવા નિકળ્યો છઉં.

તું કંઈ કામ કરી શકે એવું મને દેખાતું નથી. તારા દીદાર તો જો. જો શેડે. હીરાની સીકલ જોઈ કહ્યું.

સાજ! મં તો હું રખડી રખડીને આવો થઈ ગયો સઉં.

તને કંઈ કામ આવડે છે?

હા બધું જો કહેશે તે કામ હું બરાબર કરીશ.

પહેલાં શું કામ કરતો હતો?

સોરની હથે સારી કરવા જતો.

તું ચોર હતો! જા મારા મકાન બહાર ચાલ્યો જા. મારે તારા જેવા ચોરની જરૂર નથી.

સાજ? હું સેર નથી. સોરનો નોકર હતો.

પેલા શેડે જાણ્યું કે આ બિચારો કેટલું અર્ધ હીરાનો છે. બંને અહીં રહેતો. જે કરશે તે કામ કરાવશું એવો વિચાર કરાને તેણે હીરાને કહ્યું, ઠીક આવશ્યી હું તને નોકર તરીકે રૂખી સઉં છું.

હીરાએ પૂછ્યું, પગાર શું આપશે ? હાલ તો તને આવું પીવું, લુગડા-
લતા અને ચાર રૂપિયા પગાર આપીશ. જો સારું કામ કરીશ તો
પગાર વધારી દઇશ.

કામ તો હું સારું કરીશ પણ પગાર ન વધારો તે ?

એમ હોય ? હું ખુશીમાં હોઉં ત્યાં રેઝરજ કરજે.

તમે ક્યારે ખુશીમાં હો ?

હું જ્યારે દાંત કઢાકું ત્યારે તારે જાણી લેવું કે હું ખુશીમાં છું-
હીક.

હીરા તે દિવસથી તે શેઠ જેનું નામ બીમપ્રસાદભાઈ હતું. તેને
ત્યાં નોકર તરીકે રહ્યો. શેઠ જે કામ બતાવે તે ઝડપથી કરવા લાગ્યો.
તેનું કામ જોઇ શેઠ ખુશી થતો પરંતુ હીરા અકુત્રનો અધૂરો હોવાથી
વખતોવખત ઘણા કામોમાં છાજરડો કરતો. તેથી શેઠને તેના પ્રત્યે
વખતો વખત અણુગમો થતો.

એક રાતે હીરા ઝોસરીમાં સુતો હતો. શેઠ ઓરડામાં શેઠણી
સાથે વાત કરતા હતા. આવતી પ્રભાતે હીરાને થોથો મેકલવો છે.
હીરા શેઠના એ વેણુ સાંભળી. કાત્રે શેઠ મને થોથો મેકલવાના છે.
હીએ જાતું એ કરતાં રાતોરાત આટો મારી આવું. સવારે શેઠ મારું
કામ જોઇ ખુશી થશે તો જરૂર પગાર વધારી આપશે એવો વિચાર
કરી એ ઉપડ્યો. ત્રણ ચાર કલાકે થોથો પહેાંચ્યો. પણ થોથાના દરવાજા
બંધ હતા એટલે ગામમાં જઇ શક્યો નહીં. તે પોતે રાતોરાત
થોથો આવી ગયો છે એવી ખાત્રી શેઠને જરૂર પડે તો આપી શકાય
એટલા માટે કિલ્લાના દરવાજાની ઉપર એના જમણા હાથની નિશાની
કરી પાછો ફર્યો. અને સવાર પહેલાં પાછો પયારીમાં જઇ સુઈ ગયો.

હીરા ! એ હીરા ! શેઠે સવાર પડતાં હીરાને સાદ કર્યો.
શું સે ?

ઉઠ તારે ઘોઘે જવાનું છે.

રાતે તમે શેઠાણી સાથે વાત કરતા થા છ મેં સાંભળી એટલે
ઘોઘે તો હું ક્યારનોય જઇ આવ્યો.

અરે એમાં શું હી વળ્યો ? ત્યાં જે કામ હતું તે કરી આવ્યો ?

ના દરવાજે બંધ હતો એટલે એના ઉપર જમણા હાથની
નિશાની કરતો આવ્યો છું. સાચું ન માનતા હો તો હાલો મારી
સાથે ખતાવું.

હીરાનું આવું બોલવું સાંભળી શેઠ ખડખડાટ હસવા લાગ્યો.
હીરો હાથ જોડીને બોલ્યો. શામ ! મારો પગાર વધારવો સે ? આજ તમે
ખુશીમાં સો.

અરે જા મૂર્ખા ! આવા કામમાં તારો પગાર શું વધે ?
તું અત્યારે પાછો ઘોઘે જા

હવે હું થાકી ગયો છઉં. કાલ જઇશ. શેઠને તાત્કાલીક કામ
હોવાથી બીજો માણસ મોકલવો પડ્યો.

બીમપ્રસાદભાઈના ઘર પાછળ એક વાડો હતો એ વાડામાં
ચીલાડા વવરાવ્યાં હતાં. એક રાતે શેઠે હીરાને કહ્યું.

તું વાડામાં જઇ સુ. જોજો ચોર આવી ચીલાડા ચોરી જાય નહિ.

ચોર સામે જાણી જોઇને લડવા જવાની વાત સાંભળી હીરાનું
કાળજી કંકડી ઉઠ્યું. એણે ઘરમાંથી મોટી લાકડી ઉપાડી દિવાલે એક
બન્ધુક ટીંગાડી હતી તે છાનીમાની સાથે લઇ લીધી અને વાડામાં
જઇ બન્ધુક ચડાવી બેઠો. એવામાં એવું બન્યું કે પાડોશીના કેટલા
એક છોકરાઓ ચીલાડા ખાવાની લાલચે વાડામાં ધુસી ગયા હતા.

તેઓએ ચીકણી લીલ ઉપાડી હીરાને ખીવરાવવા માટે છુટા ધા કર્યા.
લીલ હીરાના પેટ ઉપર ચોંટી અંધારામાં હીરાએ પેટ ઉપર હાથ
ફેરવ્યો. પેટ ઉપર બીનું બીનું લાગતાં તે ચીસ પાડી ઉડ્યો.

ઓય બાપરે એક ધાએ માઈ કાળજી બહાર કાઢી નાંખ્યું. લાકડી
અને બન્ધુક બેય પડ્યા રહેવા દધને તે નહાસી છુટ્યો.

અધ્યા શું થયું ? તેને ગભરાયેલો દોડી આવતો જોઈ શેઠે પૂછ્યું.
ખૂન !

ખૂન. કેનું ખૂન થયું ?

માઈ પોતાનું

તું તો જીવતો જાગતો મારી સામે ઉભો છો.

હા પણ ચોરના ધયે માઈ કાળજી પેટની બહાર નિકળી ગયું છે.
એ તો મે બેય હાથે દગાવી રાખ્યું. હાથ મુકી દઉં તો હમણાં મરી જાઉં.

હીરાનો દેકારો સાંભળી આડે શપાડોશમાંથી ધણુ સ્ત્રી પુરો.
તે સ્થળે એકઠાં થઈ ગયાં. તે બધા કહેવા લાગ્યાં.

હીરા જોવા દે કેવુંક લગ્યું છે ?

ના હાથ નેં છેડું. જો છેડું તો હમણાં કાળજી હેડું પડે.
તેને બોલતો ચાલતો જોઈ બીમપ્રસાદભાઈ ચીઠ્યા. તેણે
પાડેશીઓને કહ્યું.

આ અક્કત્ર વિનાનો છે. એમ કહી એણે હીરાના બેય હાથ
પકડી બેચવા મડયા. હીરાના હાથ પેટ ઉપરથી દૂર થયા એ સથેજ
લીલનો લેવો નાચે પડ્યો. એ જોઈ બધા ખડખડાટ હસવા લાગ્યા.

આમાં તને ક્યાં લાગ્યું છે ? જો આ તો લીલ છે.

હું તો એને માઈ કાળજી સમજ્યો હતો. સાંભળીને બધાય
બીજી વખત હસવા લાગ્યા. સથે બીમપ્રસાદભાઈ પણ હસી પડ્યા.
તેને હસતા જોઈ હીરાએ કહ્યું.

પગાર વધારી દેયોને ?

જારે જા. ગમાર ! ચીલડા તો ગામના છોકરા ખાઈ ગયા. પગાર શું વધારે તારું કપાળ !

એક વખત બીમપ્રસાદભાઈએ એક ગાડું લઈ હીરાને બહાર ગામ મોકલ્યો. ગાડામાં જે પેસેન્જરો હતા તેને જે ગામ ઉતારવાના હતા તે ગામ ઉતારી તે ગામથી પાછા ફરના માર્ગમાં સખત તડકાને લઈ ગાડું તપી ગયું. હીરાએ ગાડા પર હાથ મુકી બડબડવા માંડ્યું.

અરે ભગવાન ! હવે શું કરું ? આને તો એક સોને આઠ ડીઘી તાવ આવી ગયો. તેણે એક ઝડપના ઝાંચા નીચે બળદોને છુટા કર્યા. અને ગાડા પર ઘડી ઘડીવારે હાથ ફેરવવા લાગ્યો. થેડીવારે ગાડું થડું થઈ ગયું. હીરા ભમજ્યો કે મરી ગયું. આજુબાજુમાંથી લાકડાં લાવી તેણે મરેલા ગાડાને અગ્નિ મંદિરે પહોંચાડ્યું. અને પછી હાથમાં બળદો લઈ ચાલી નિકળ્યો. એક ગામડામાં આવી તેણે વિચાર કર્યો કે મારો શેઠ લોભીઓ છે. હા એના સગા બાપનું જે કારજ કરે એવો નથી એટલે હું બળદીયા વેચી ગાડાનો દાંડો કરીનેજ ધરે જાઉં "

ગુજરી ગયેલા ગાડાનું ભલી ભાને ખારમું કરીને પછી ધરે જવાનો વિચાર કરી હીરાએ તે ગામડામાં ધામા નાખ્યા. બળદો સરતામાં વેચી નાખ્યા. તેના જે દામ ઉપજ્યા તેના વડે ગાડાનું ખારમું કર્યું. ગામડાના લોકો તો એની મુર્ખતા પર હસતા ગાડાનો દાંડો જમ્યા. કારજ લોકોને હીરા તેરમે દીસે તે ગામડામાંથી નિકળી શેઠને ધરે જવા નિકળ્યો. એના ગામના પદરમાંથી પોક પાડતો પાડતો તે શેઠને ધરે ગયો. શેઠ તેને ગાડા વીના રડતો આવેલો જાઈ વિમાન-સાજુમાં પડ્યો કે હીરાને ચોર લુંટી ગયા કે શું ? "

હીરા છતો રહે, તું આમ પગપાળો પાછો કેમ આવ્યો ? આપણું ગાડું ક્યાં ગયું ?

હાય હાય ! મારું ને તમારું નસીબ ફટકું. જિયારું ગાડું મરણને શરણ થયું.

હેં, એ શું ગાડું મરી ગયું ? ગાંડો થયો કે શું ?

સાચું કહ્યું છું. માર્ગમાં તેને તાવ આવ્યો ને મરી ગયું. પછી ?

મેં એકલાએ એને વન વગડામાં બાળી દીધું કેમ એની કાણેમ ન આવ્યા !

ભીમપ્રસાદભાઈ મનમાં કળકળો ઉઠ્યા કે પુરેપુરા ભોગ લાગ્યા. બળદ ક્યાં ગયા ?

બળદીયા વેશીને ગાડાનો દાંડો ક્યોઈ.

ને તું હાથેપગે પાછો ફર્યો ? ભીમપ્રસાદભાઈ હીરાની મુખત પર દસી પડ્યા.

હીરાએ હાથ જોડીને માંગણી કરી, શેડ ! આજ તમે બરાબર ખુશીમાં સો, મારો પગાર વધારોને ?

તું ભાગી જા, મારે તારા જેવા મુખનું કામ નથી. ભીમપ્રસાદભાઈએ હીરાને ધક્કા મારી પર બહાર હાંકી કહાડ્યો. હીરાએ વિચાર કરવા માંડ્યો, “ હવે ક્યાં જવું ? હૃદયને ધરે જાઉં પણ ત્યાં વડે નથી. ભામણને દષ્ટ દીધી સે, પણ એને દેવાથી તો સેહતર મળહે એમ વિમાસતો તે તેના સમરાને ધરે જઈ પહેલ્યો. એની ધરવાળીને ભામણને બદલે સસરાને ધરે જોઈ ખુશી થયો. પેથભાઈએ રખડી રખડીને પાછા ફરેલા જમાઈને કહ્યું—

જમણ ! તમારામાં કમાણ ખાવાની સત્તા નથી તો નકામાં અંધ તંદુ હું કરવાને આથડયા કરો સો ? પેથાભાણએ જમાણને નમ્ર ભાવે હમકો આપ્યો.

હું ક્યાં જાઉં ? ધરે મારી મા હંધરતી નથી. એમ દુનિયા અટાણે એટલી બધી બેફદર થઈ ગઈ મેં કે મારા જેવા ડાયા માણુહરી કદર કરતી નથી.

ક્યાંક હું કામ જાવું ? જોવે હું કેવો બેઠો સઉં. અમારે કાંઈ સોદરો નથી જે કાંઈ સે ઇ, આ એક દીકરી ઉપર ભરાઈ સે જો તમારું મન માનવું હોય તો આડેઅવળે રખડવું મુકી ધરજમાણ થઈ રો એટલે અમારેય હાડ ને તમારેય હાડ.

ધરજમાણ રહેવાનું સાંભળી હીરાનું મોઢું મોઢું પાવરા જેવડું થયું. તેની સાસુએ કહ્યું-હીરા ધરજમાણ ભણે થયા પણ હવે જો અમારી દીકરી ભામણ બામણને દાંતી સે તો તમારી વાત તમે જાણ્યા.

તારે હાલુ હું તે કાંઈ ગાંઠો સઉં ઇ તે તે દી મારા દીકરા ભામણે મને જહુ લોભમાં નાખી દીધા થો. એક ભામણ કે, એક ધણું દાન ને શેસ્તર ઘણું પુન્ય. તં જે મને થયું કે લાવને બૈરી ભામણને દઈ પરદેહમાં હાલ્યો જાઉં. પાસો આવીદ તંજે સો ગણી લઈ.

લે હાંભળ એમાં જશારા જમાણનો હું વાંક. પેથાભાણએ જમાણને નિર્દોશ જાહેર કર્યો.

તે દીવસથી આપણા હીરો ધર જમાણ થઈ તેના સસરાજી સાથે રહેવા લાગ્યો. ધીમે ધીમે તેને તેની પત્નિ સાથે મીઠો સ્નેહ ઉપજવા લાગ્યો. પતિના કાવમી સદવામમાં આવવાથી તેની સુખલાવી સ્ત્રી પણ ધીમે ધીમે તેને ચાહતા શીખી. ઉભય વચ્ચે પ્રેમની દોરી નહિ પણ દોરડું બધાવા માંડ્યું.

અમારા જમાઇ જેવો દુનીયામાં ખીજો કાંઈ ભાયડો ડાચો નહીં હોય ! પેથાભાઈ તો વાત વાતમાં હીરાને વખાણુતા હતા. હીરા પોતાના વખાણુ સાંભળી પુલાવા માંડ્યો. ને સસરાજીની નજરમાં સારો દેખાવા માટે તન તોડીને કામ કરવા લાગ્યો. પેથાભાઈ સાધારણ ભણેલા હતા. તેણે જમ ઇંને ધરને ખૂણે ભણાવવા માંડ્યો, ધીમે ધીમે હીરા ગામડીયો અમાર મટી સુધારાની સડક માથે પગલાં માંડતો થયો.

દુનીયામાં અણુધણુ રહેવું સારું અથવા તો પૂણું સંસકૃતીએ પહોંચવું સારું. અધવચીયું જ્ઞાન નહિ ધરના કે નહિ ધાટના એવી સ્થિતિ કરી મુકે છે. હીરાને માટે પણ એવું જ બન્યું.

હીરા જરા જરા સુધારા પર આવ્યો એટલે એની ધરવાળી બગડવા લાગી. માતાપિતાને ધરે નહીં ધરફંસાર ભોગવનાર નારી દુરાચારી ન નિવડે તોય રવેન્છાચારી તો અરક્ષ્ય નિવડે છે. હીરાભાઈના ધરવાળા પણ ધીમે ધીમે આપખુદ નિબડવા લાગ્યા. જેમ જેમ હીરા તેના પ્રેમમાં લટકું બનતો ગયો તેમ તેમ તે તમામ ધરદામ હીરા પાસે કરાવવા લાગ્યા.

પોતાની પુત્રિને હીરા ઉપર હુકમ ચલાવતી જોઈ પેથાભાઈ તથા તેના ધરવાળાનાં હૈયાં હરખથી ઉભરાઈ જતા હતા. હીરાની સસુ બેનબેના ટાળાં વચ્ચે બેસી બેસતાં કે

જમાઇ તો આખી દુનિયાને હશે પણ કાંઈ હીરા ચાવો છે. પહેલાં પહેલાં એને અમે આવો બાણ્યો નહોતો. હીરા તો હીરા જેવો નિકળ્યો.

પણ બિચારા હીરાનો તો આટો નિકળતો હતો. તે પ્રભાતે વહેલો ઉઠતો કે પુરતજ દોરતું છાણુ વસીદું કરવા લાગી જતો. તેમાંથી નિવૃત્ત થતો એટલામાં એની સામે વાસણોનો થોડો આવી

પડતો. તે માંજ રહેતો કે તુરંતજ આખા ધરના કપડા ધોવાનો વારો આવતો. આમ સાંજ સૂધીમાં બિચારો કામ કરી કરીને અધમૂઓ થઈ જતો હતો.

હીરાને સસરાના ધરતું આવું વૈતરું કરતો જોઈ કે ઇ કે ઇ સ્ત્રી પૂરેપો ઠગકો આપતા કે—ભલા માણસ તું ભાયડો થઈ આવેો દિવસ બેરીની ગુલામી કરતાં શરમાતો નથી ?

એમાં શરમ શેની ? બાયડીયું તો આદિ અનાદિ કાળથી ભાયડાઈની સેવા કરતી આવી છે એટલેજ ઇ સતીયું તરિકે પુજ્ય સે. જો ભાયડાઈ બાયડીયુની સેવા કરતા શીખે તો ઇ સતા ગણાય. ને મલકમાં પુજ્ય. હીરો શીખ મણુ દેનારને એવો જવાબ સંભળાવતો.

ધામે ધીમે હીરાને સતાપણું ભરે થઈ પડ્યું. પછી કામ બને કે ન બને તેવ તેને કરવુંજ પડતું આખરે તે કંટાળ્યો. એક દિવસ તેણે તેની ધરવાળીને કહ્યું. જો હું તારો ભાયડો છઉં. ધગેધરે ધરકામ બાયડીયું કરે સે ભાયડા નં. એટલે આજથી આપણા ધરતું કામ તારે ઉપાડી લેવું.

હીરાના ઉપલા વેણુ સાંભળી એની ધરવાળી વાધણુ જેવું બિઠાળ મોઢું કરી પોકારી ઉઠી. તમામ સ્ત્રીઓ પરણીને સાસરે જાય છે અને તેના પતિનું કમાયલું ખાય છે એટલે ધરતું કામ તેઓને માથે હોય છે પણ આપણે માટે એથી બિલ્ટો રીવાજ છે. ધરતું તમામ કામ તમારેજ કરવું પડશે કારણ કે તમે પરણીને સાસરે રહ્યા છો.

હીરાએ જાણ્યું કે ધરજમાઈ રહેવામાં કેવી ભયંકરતા સમાયેલી છે ! પણ હવે સહન કરી લીધા સિવાય બીજો ઉપાય નહોતો. તેણે આ વધતરામાંથી છટકવા માટે એક ઉપાય અજમવ્યો. એક દિવસ લાગ જોઈને પેથાભાઈ પાસે વાત મુકી કે—

હહરાજી ! જો તમે મને રજા આપતા હો તો આજકાલ મધ્યકમાં મુંબઈ સેર સુધરેલું કેવાય છે. ત્યાં જઈને પાંસ પૈસા કમાતો આવું ને હારેહારે સુધરેલો થતો આવું જો હું સુધરું તો આપડા અખા ગામને સુધારું.

જમાઈનો આવો ઉચો વિચાર જાણી પેચાલાખનું મોઢું માણા જેવું થયું. તેણે કહ્યું. ખુશીયા, પણ બરાબર સુધરીને આવજો સસરાની રજા મળતાં હીરાએ મુંબઈ જવાની તૈયારી કરી. ધરવળી તેને રોકવા ધણી ફાશીય આદરી પણ ધરકામથી કંટાળેલો હીરો રોકાયો નહિ. તે સાસુસસરાની રજા લઈ પહેલી પેમેન્ટરમાં મુંબઈ તરફ રવાના થયો.

એક રાતે આપણો હીરો ગ્રાન્ટરેડ સ્ટેશન ઉપર ઉતર્યો. શહેરની જીન્દગીમાં રાતની પહેલવહેલી સફર હતી છતાં અનેક પ્રસંગોમાં આવવાથી તે હવે ટેવાઈ ગયો હતો. એટલે હિમ્મત રાખી આગળ વધ્યો. મુંબઈ નગરની મોહલરી સુંદરતા નિહાળતો નિહાળતો તે બજારોમાં મોડીરાત સુધી રખડતો રહ્યો. જ્યારે તેને બહુજ ઉંચ આવવા લાગી ત્યારે તેને ફાઈ ઓટલા પર સૂઈ જવાનો વિચાર થયો. તે બજાર વચ્ચે આવેલી એક દુકાનના ઓટલા ઉપર ગયો. તે ઓટલા પર દુકાન બંધ કરી તે દુકાનનો માલિક મારવાડી સૂતો હતો. તેનીજ બજુમાં તેનો છોકરો પડ્યો હતો. હીરો આછા અંધારામાં જડા મારવાડીને ગાદલું સમજ્યો અને જે સીતારામ કરી તેના પર પડ્યો. એ નસીબદારને ઓશીકું રાખવાની ટેવ હતી તેણે બાજુમાં પડેલા છોકરાને ઓશીકું ધારી ઉઠાવ્યો. તે માથા નીચે મુકી મળેથી સૂઈ ગયો. સુતા સુતા વિચારવા લાગ્યો.

વાહ વાહ મુંબઈ સેરમાં એકલી મજાજ ભરી સે ને થું ? ગાડલા ગોડડા ને ઓશીકા આમ ઓટલા ઉપર રેલા રખડતા હોય પછી કઈ વાતની ખોટ હશે ! હું જે ધરે જઈને ધરવાળીને આ મોજડી વાત કરીશ ત્યારે તે ફટલી બધી ખુશી થશે ? મને મુંબઈમાં સુખી થયેલો જાણી

તે આમ પગ પછાડશે. મનમાં એવી વિમાસણ કરતાં તેણે જમણા પગ જોરથી મારવાડી પર પછાડ્યો.

અરે થારી રે થારી કરતો મારવાડી જગી ઉઠ્યો જિયારો હિરો નીચે પડ્યો.

ચોર, ચોર, ચોર મારવાડી પોકારી ઉઠ્યા. હીરો બહીકનો માર્યો ન્હાસી છુટ્યો ભાગતો ભાગતો છેક ચોપટી ઉપર પહોંચી ગયો.

અહાહાહા મુંબઈને પાદર પરભુએ ફેવડી મોસી ની બનાવીએ. તે દરીયાને નહિ સમજી મનમાં બોલી ઉઠ્યો અને દરીયામાંથી એક ખોખો ભરી પાણી પીવા લાગ્યો.

માણુ આનું પાણી ખાઈ કેમ હશે? આ માણુ વાળું કહેસે કે સમંદર ખરો હોય તો સમંદર તો નહિં હોય? સમંદરજ હોવો જોઈએ અંતરમાં એવો નિશ્ચય કરી તે સમંદરને કાઢે જીણી રેતીમાં સુતો. સુતા બેગીજ ખૂશનુમા દવાને પ્રભાવે તેને ગાઢ નિંદ્રા આવી ગઈ.

સુતો તે સુતોજ. પ્રભાતે તડકો આવ્યો છતાં હીરો જાગ્યો નૈ. એની મૂર્ખતા પર અનેક ગ્રેમી જોડાઓના હાસ્ય વેરતાં ગયાં છતાં હીરો જાગ્યો નહિ અનેક મુઝાલીઓ તેના ખિરસા સંભાળના ગયા છતાં હીરો જાગ્યો નહિ. બરાબર સૂર્ય દેવતા માથે આવ્યો ત્યારે હીરો જાગ્યો.

હું હું હું હું...જપોર થઈ ગયો માળો ધામ બહિ થયો મે લાવને જરાક નામ લઉં. પણ પોતડી શેની કરવી? હવે પોતડીની શી જરૂર સે. લુગડાં કાઢીને માઈં ધૂમકો એવો ધરાદો કરી સવળા કપડાં ઉતારી તે દરીયામાં ધૂમકો મારી ગયો.

મુંબઈ જતા જમાઈને પેથાભાઈએ સારામાંથી સારા કપડાં સીવડાવી દીધા હતા તે કપડાં અત્યારે ચોપટીના દરીયા કિનારે આમ

તેમ હિંમત હતા અને હીરભાઈ દરિયામાં ડુબકીએ. પર ડુબકીએ મારી નહા દતા. એવે કાંઈ સાહેબના બંગલામાંથી મેમ સાહેબના કપડા હિંમત નહાસી છુટેલો ચોર તે સ્થળેથી નિકળ્યો. તેને હીરાના કપડા જેમ વિચાર થયો કે મારે મટે આ કપડાં નકામા છે. અને સાહેબ લોકો ચાલાક હોવાથી ચોરી પકડવા મટે મને ગમે ત્યાંથી પકડી પાડશે તે કરતાં આ કપડાં અહિં મૂકી દઉં અને આ પડ્યા છે તે હિંમત લઉં. તુરંતજ તેણે હીરાના કપડાં હિંમત લીધા અને તેની પાસે મેમ સાહેબના જે કપડાં હતા તે ત્યાં મૂકી દીધાં.

જ્યારે હીરો સ્નાન કરીને થાક્યો ત્યારે બહાર નિકળ્યો બહાર નિકળી તેણે પોતાના કપડાં રહમે જોયું તો કપડાના રૂપ અને રંગ બન્ને બદલાઈ ગયેલાં જોયા. તે આશ્ચર્યચકિત થઈ મનમાં વિમાસણ કરવા લાગ્યો કે માણસ વાતું કરે સે કે જે કાંઈ મુબમમાં જે પાસે હીરો એના રૂપ રંગ બદલાઈ જાય છે. એમ આ મારા લુગડાઉંને મુબમનું પાણી લાગ્યું હશે કે શું ?

કપડા કંઈ રીતે બદલાઈ ગયા તેની તેને સમજણ પડી નહિ. એ વિષે વધારે વિચારવાનો વખત નહોતો. તેણે શરીર ઢાંકવા પડ્યા હતા તે કપડાં જેમ તેમ પહેરી લીધાં અને બજાર તરફ મારી મૂક્યા. તેની તરફ જેની જેની નજર પડી તે સૌ હસતા દેખાયા. તેથી તેને સ્વભાવિક શરમ થવા લાગી, શરમથી છુટવા માટે મોઢા પર ધુમટો ખેંચાય તેવી કાંઈ વસ્તુ તેની પાસે નહોતી તેથી તેણે એક હાથની હથેલી વતી પોતાની મુઠો ઢાંકી દીધી.

મુબમના લોકો હીરાને હવે કાળી મડમ રહમજવા લાગ્યા. કંઈક ઇશકી જીવાની આજો તેના ઠંસાદાર શરીર પ્રત્યે મોહ પામી તેની સાથે અથડાવા લાગ્યા. કેટલાએક તો તેના કાનમાં ક્યોં જાન ? ક્યોં

દિલરૂપા ? એવા એવા ગ્રેમ મંત્રો પુઃવા લાગ્યા. સાંભળીને હીરો મનમાં બબળી ઉઠ્યો. સાથે સાથે તેને એવો પણ મોહ લાગ્યો કે હું ભાયડા કરતાં મુંબઈમાં બાયડી થયો હોત તો મલકમાં આજ ક્યારે નાચ મારો ભાવ પૂછાય રહ્યો હોત.

એવી એવી કંદક કદપનામાં અથડાતો હીરો ચાલ્યો જતો હતો. તેમાં તેની એડ કોમના મળ્યુત પંજામાં પકડાઈ ગઈ. પરંતુ આખર જવાની બહીકે તેણે મૂછો ઉપરથી હાથ ઉઠાવ્યો નહિ.

આ બાપએ અમારા બંગલામાંથી મેમ સાહેબના કપડાંની ચોરી કરી છે હીરાને કાને સામે ઉભેલા એક આદમીના સ્વર અથડાયો. અને લાગ્યું કે હું ભાયડોજ રહ્યો છઉં કે મુંબાઈના પાણીએ નાવાથી બાયડીના રૂપમાં બદલાઈ ગયો છું ?

એવ : તુમ એક કપડાં કીધરસે લાયા ? હીરાની નજર રહામે ઉભેલા મુંબઈના એક પોલીસે સવાલ કર્યો.

અમારા હુદરાજીએ શીવડાવી દીધા સે. હીરાએ જવાબ દીધો : જુઠું. આ કપડાં અમારા મેમ સાહેબના છે. જે ઘડી પહેલાંજ બંગલામાંથી ચોરાય ગયા છે.

જે સાહેબના બંગલામાંથી કપડાં ચોરાયાં હતાં તે સાહેબનો નોકર ચોરની તલાશમાં નિકળી પડ્યો હતો. તેની નજરે હીરો ચડ્યો. પરિણામે આ હેળો જાગ્યો. તેણે પોલીસને ખાત્રી આપી. પોલીસે હીરાના બન્ને હથ પકડી ખેંચ્યા. મોઢા પરથી હથ છુટા થતાં હીરાની મૂછો લાઇટમાં આવી.

વાહ ! આ ચોર પુરેપુરો ચાલાક ! ચોરી કરી છડેચોક વેશપદ્દતે. કસી બજારમાં ફરી રહ્યો છે.

હું સોર નથ. દરીઆમાં લાયડાના લુગડાં ઉતારી નાતો થો
એવે મારા લુંગડાને બદલે મને આ લુગડાં જડ્યાં. મારી પાંહે બીજું
લુગડું ને હોવાથી આ લુગડાં પરાણે પેરવા પડ્યા સે.

હીરાનો એવો જવાબ સાંભળી તે સ્થળે એકઠા મળી ગયેલા
સોડાએ પોલીસને સમજણ પાડી કે આ બિચારો કાંઈ ગામડીઓ
હોવો જોઈએ તે તેના કપડાં ઉતારી ચોપાટીમાં નહાતો હશે ત્યારે કાંઈ
ચાલાક ચોર આ કપડાં મૂકી તેના ઉઠાવી ગયો હશે.

હા ભાઈશાળ એમજ થયું લાગેમ. મેં તો જાણ્યું થું કે મારા
લુગડાંને મુંજાવતું પાણી લાગ્યું હશે.

હીરાના ઉપલા વાક્યો સાંભળી સુધળા માણસો દરી ઉઠ્યા
પોલીસને તથા સાહેબના નોકરને ખાત્રી થઈ કે તે ચોર નહિ પરંતુ
ચોરનો ભોગ થઈ પડેલો કાંઈ ભોળો ગામડીઓ છે.

થું કરવું છે? પોલીસે સાહેબના નોકરને પૂછ્યું. જો તે મેમ
સાહેબના કપડાં આપી દેય તો પત્યું. સાહેબના નોકરે જણાવ્યું.

પણ હું પેરું થું?

હીરાના દયાજનક વાક્યો સાંભળી ટોળામાં ઉભેલા માણસોને
દયા આવી. તેઓએ નજીકની શોપમાંથી તૈયાર કપડાં મંગાવી આપ્યા.
અને એક દુકાનદારે કહ્યું. જા મારી દુકાનમાં જઈ આ કપડાં પહેરી
લે અને તારા કપડાં ઉતારી આને પછા સોંપી દે.

હીરાએ તેમ કર્યું એટલે સાહેબનો નોકર મેમ સાહેબના કપડાં
લઈ ચાલ્યો ગયો. ચોરીના ગુન્હામાંથી સારે નસીબે હીરાનો બચાવ
થયો. એક મારવાડી હીરાને તેની દુકાન પર લઈ ગયો.

કેવો છે? હીરાને દુકાન પર નીરાંતે બેસારીને મારવાડીએ પૂછ્યું
હતવારો! હીરાએ જવાબ આપ્યો.

કદી નહિ સાંભળેલું એવી જાતનું નામ સાંભળી મારવાડી અજબ થઇ ગયા. હતવારો તો ખરો પણ હિન્દુ કે મુસલમાન મસલમાન હોય, ભામણ કરતાંય એ આંગળ ઉંસા હિન્દુ.

એહોહો. મારવાડીના ડોળા ફાટી રહ્યા. મલક કહે અવ્યો ભાઈલા ? કાઠીઆવાડમાં.

ગામનું નામ ?

મારા ગામનું નામ દામનગર પણ હું મારે હાહરે રઉ છઉં. હીરાએ જણાવ્યું.

ભાઈડો હાહરે જાય છે તો આજ પેલવેલું સાંભળ્યું. તમારા મુલકમાં એવો રીવાજ ? મારવાડીએ પૂછ્યું.

રીવાજ તો કાંઈ નથી પણ મારા હાહરાને છોકરો થયો નથી એટલે એણે મને ધરજમાઈ રાખ્યો સે.

ત્યારે તો પૈસાદાર હશે ?

હોવે. ગામ સે ગરાહ સે, બાગ બગીચાને આ તમારા મુજબ જેવા તો એના ધરે માળા સે

ભારે સાઈબીવાળો ? ત્યારે તને અહિં બિખારીની ઘોડે બીકવા શીઠ મોકલ્યા ?

છનોમાનો રીહાંધને ભાગી આવ્યો છઉં હીરાએ હાંકી મૂકી.

અઠે શું કરીશ ?

મજૂરી !

તો આપડી દુકાને દરરોજના સાર પાંસ રૂપીઆ મળશે. તારે દિવસ આખો આપડા ગ્રાહકોની મજૂરી કર્યા કરવી. બેલ સે કમુલ ?

કમુલ ! હીરો કમુલ થયો.

બીજા દિવસથી હીરા મજૂરી કરવા લાગ્યો. કાંઈ પાંચ છ રૂપીઆ કમાય. દિવસ આખો મજૂરી કરે. રાત્રે શેઠની વખારે જાય

ત્યાં જઇને રાંધે. માત્ર એકજ વખત ખાય. ખાય પી વખારેજ સુઇ જાય. વેલી પ્રભાતે પાછો દુકાને હાજર થાય એમ દિવસાનૂ દિવસ હીરાના ભાગ્ય ઉધડતા જાય સે.

રામ રામ એક દિવસ સાંકડી ગલીમાં કોઇ મારવાડી મજુરે હીરાને રામરામ કર્યાં.

રામરામ ભઈ રામરામ. આ હીરાને માથે ટોપલાનો ભાર હતો એટલે તેણે કંટાળીને પૂછ્યું, કંઈ કામ સે ?

હા. થોડોક પુછવો થો.

તો ઉભો રે. આ ટોપલો હાંમેવી આવું પછી નિરાંતે વાતો કરીએ એમ કહી હીરા ગયો. મારવાડી તે સ્થળે જ ઉભો રહ્યો થોડીવારમાં જ ખાલી ટોપલો લઇ તે પાછો આવી પહોંચ્યો.

હં પૂછ જોઉં શું પુછવું સે ?

તમે કેવા છા ?

હતવારા !

એવી નાત તો મઠેય નાંધ સાંભળી.

ક્યાંથી સાંભળા. અમારા બાપદાદાવતો અસલ કાઠીઆવાડનું રાજ કરતાં થા.

હો...ય...મારવાડીની તો કઠીઆવાડી રાજવંશી રહ્યોમે આખજ ફાટી ગઇ.

હોય શું ? આમારા દાદાનો દાદોજ રાજા હતો.

અને તું એ મુબત્તમાં મજુરી કરછ ?

વેળા વેળાની છાંયાસે પણ તું કોણુ સે ?

મારવાડી.

હતો તારા લુગડાંજ કંઈ આપે છે પણુ જાને કેવો ?

રસપૂત.

સાખે

રાડોડ, જોધપુરના જસવંતસંગ હતાને ઇ મારા મેટા જાપુ થાય.
હીરો સમજી ગયો કે સાચો નૈ પશુ આયે મારી જેવો તોપ માર લાગે સે.

અહ્યા ક્યાં મજુરી કર છ ?

મોટી બગ્ગરમા. મારવાડીએ કહ્યું.

કેટલી કમાણી થાય છે ?

રોજના બે રૂપીઆ.

એમાં યું દી વળે ? ભાયડા જેવા ભાયડા દી આખો રજે ને
મુંબઈ જેવા શેરમાં દહનાર રૂપીઆ ન મળે તો ઇ રજવા ન રજવા.
હીરાએ બળાપો બાહેર કર્યો.

તું ક્યાં મજુરી કર છ ?

મારવાડી બગ્ગરમાં

કેટલી કમાણી થાયસે ?

એકલો છઉં એટલે પાંચ છો રૂપીઆ. જો તારી જેવા પડખે
હોય તો સાંજ પડ્યે દહનારનો ભડકો ખોલાવી દઉં.

જો તું કેતો હો તો હું તારી ભેગો આવું. મારવાડીએ ઇચ્છા
ખતાવી

આવી જ કાણ ના પાડે સે.

મારવાડીએ બીજી પ્રભાતથી સાથ આપવા હીરાને વચન આપ્યું.
તે પછી એ નવા થઈ ગયેલા ભાઈમંધો છુટા પડ્યા.

બીજી પ્રભાતથી હીરા ભેગો મારવાડી મળ્યો. મારવાડી ખરે
ખરો ચાલાક મળ્યો હતો. તેના પડછાયામાં હીરો થોડા દિવસમાં જ
હુશીઆર થઈ પડ્યો. બંને ભાઈમંધો આખો દિવસ તનતોડ મજુરી
કરતા. સાંજ સાંજ પડતાં પૈસાના ખિરસા ભરતા. અને ટોપલાઓમાંથી

તકડંચી કરતા તે જુદું. એ રીતે ખાતાપીતા બન્ને મળી કાયમ પંદર વિશ રૂપિયા કમાતા. આવી રીતે વરસ દોઢ વરસ તે લીમીટેડ કંપની ચાલી. પૈસા ખુબ થઇ જવાથી હવે હીરાને સસરાનું ઘર સાંભરી આવ્યું. તેણે એક રાતે વાળુપાણી કરીને તેના ભાઈજાંધને કહ્યું

આવતી કાલે મારો વિચાર વતનમાં જવાનો છે.

મારો પણ ધણા દિથી એવે જ ઇરાદો છે. બને ભાઈજાંધોએ બીજે દિવસે કામે નહિ જવાનો નિશ્ચય કર્યો. બીજી પ્રભાતે હીરા તેના મારવાડી મિત્ર સાથે મુંબઇની બજારમાં ખરીદી માટે નિકળી પડ્યો. તેણે ચોરબજારમાંથી જુના પુરાણા પૂજળ શુટો ખરીદ્યાં. એજ રીતે લેડીઝ ડ્રેસોની પણ પુરતાં પ્રમાણમાં ખરીદી કરી જોઇતી વસ્તુઓ જોરી તેઓ પાછા રહેઠાણે આવ્યા અને સઘળો સામાન પેક કરી સ્ટેશને પહોંચી ગયા.

હીરાએ અત્યાર સુધીની કમાણીના બે ભાગ કર્યાં. લે ભાઈ ઉપાડી લે હીરાનો મારવાડી મિત્ર જેતું નામ જગો હતું તેણે એક ભાગ લીધો. હિસાબ કરી તે આંખોના ભત્રાં ચડાવી બોલ્યો. એક પાઇ એછી કેમ?

મારી પાસે તારી લેણી રહેશે.

એ નૈં ચાલે. આ જમાનામાં બધા માણસો વહેવારના ખાંડ થઇ ગયા સે. લેવામાં સમજે. દેવાની બીલકુલ દાનત રાખતા નથી. જો તારે પાઇ બાકી રાખવી હોય તો મને ખાતું પાડી દેવું પડશે.

આપડી કર્યા ના સે. પાડય ખાતું.

જગાએ મારવાડી ભાષામાં એક પાઈ ઉધારી.

લે, આ ખાતા હેઠે તારી સહ કરી .

હીરાએ સહી કરી આપી. ખાતું ખિસ્સામાં મારી મારવાડી દ્રેઘનમાં ચડી બેઠો. હીરા આવજો હો, કાગળ પતર લખજો.

એ 'હોહો' કરતો હીરો કાઠીઆવાડ લાઇન તરફ વળ્યો.

વખત ચતાં તે કાઠીઆવાડ મેલમાં ચડી બેઠો. ખટપટાટ ખટ, ખટપટાટ ખટ, કરતો મેલ ઝડપથી હિપડ્યો. ખીજે દિવસે હીરાને કાઠીઆવાડમાં તેના સસરાના ગામ નજીક લઇ જઇ ઉતારી મૂક્યો.

રેલ્વેમાં ઉતરી હીરાએ ફાટ પાટલુન ચડાવી લીધા, મુંબઈની બજારમાં જે પહેરણ પોતડી પહેરીને તે મજૂરી કરતો હતો તે ચીથરીયાં કપડાં તેણે ફગાવી દીધાં, ફક્કડ પેશાક ચડાવી માથે હેટ મુઠી હાથમાં છત્રી પકડી હીરો હોલબુર સામે નજર કરતો સુધરેલ પગલાં ભરતો સસરાના ઘર તરફ જવા માંડ્યો. તેનો સામાન એક ભાડૂતી ખટારાવાળાને ભરાવી દીધો.

હીરાની ધરવાણીની ત્રણ દિવસથી ડાખી આંખ ફરકતી હતી. તે પરથા તે જાણી ગઇ હતી કે, હીરો આવવો જોઇએ. સાસુએ ધરના છાપરા પર કાગડા બોલતા સાંભળી અટકળ કરી લીધી હતી કે "હીરો આવવો જોઇએ." પેથાલઈની છતી થડડતી હતી તેથી તેઓએ કલ્પના કરી લીધી હતી કે "હીરો આવવો જોઇએ?" પતિ મુંબઈથી પોતાને માટે શું લાવશે? એ વિમાસતી હીરાની ધરવાણી ઝોરાડામાં બેઠી હતી એવામાં ગુડય એવરડીંગ, ગુડય એવરડીંગ કરતો હીરો ધરમાં પેઠો.

એ રોયા વસવાશી? હીરાની ધરવાણી હીરાને કીશીયન ધારી તેને વગર રજાએ ધરમાં ધુસી આવેલો જોઇ પડકરી હતી. હજી હજી કરતો પારકા ધરમાં ગરતો શરમાતો નથી?

વેલ મશ મશ હીરા. મને ન ઝોલખીયો? હીરો સમજ્યો. પોતે મુંબઈ જઇ એટલો બધો સુધરી ગયો હતો કે, હવે તેને તેની ઘેરી તો શું માતા મેથીબાઇ આવે તોયે ઝોળખી શકે નહિ અને અત્યારે એમજ ચલુ તેથી તે તેની ધરવાણીને પોતાની ઝોળખાણ કરાવવા બોલ્યો.

હે...એ, આ તો તમે? કહેતી હીરાની ધરવાળા હોંશથી ઉભરાતે હોયે એને બેટવા દોડી.

સેટી રે, સેટી, રે, તારા જેવી જંગલી મશ મશ મારી જેવા દુધરેલા માટે સદય નોનશન સે?

હું તમે દુધરી ગયા? જૈરીએ અજાયબ થઇ પૂછ્યું.

તારી સગી આખે જોઇ લે ને. હવે જો તારે મારી ખાયડી થઇ રેવું હોય તો મારી ઘોડે દુધની જવું જોહે. નેનો હું મુંજાઇથી હમણાંને હમણાં તારમાં દુધરેલી ખાયડી મંગાવી લઉં સઉ.

પણ હું દુધરવાની ક્યાં ના કઉં સઉ.

તો જા ધનમાં જઇ ખટારાવાળાએ હમણાં જો ખોખા ઉતાર્યા સે. ધમાં એક ખોખું તારા લુગડાનું ભર્યું સે. મ લુગડાં સડવી લે.

હીરાનો હુકમ ઉઠાવવા એની ધરવાળી આજ પેલવેલી તૈયાર થઇ ઓરડામાં જઇ તેણે હીરાએ કહેલા ખોખામાંથી એક ચક્રી, કાંક, અને મોજા કાઢી મહા મુસીબતે પહેરી લીધા. પછી હાથમાં ટોપો પકડી બહાર નીકળી. હીરા સુધરેલી ધરવાળીનો હાથ પકડી નાચવા કુદગા લાગ્યો એટલામાં પેથાભાઇ તથા તેના ધરવાળા આવી પહોંચ્યા.

અલીએ; આપડા ધરમાં આ સાજ ને મઠમ નાસે સે. પેથાભાઇએ તેની ધરવાળીને કહ્યું.

ગુડનાડ હદરાજી ગુડનાડ હીરાનો સાદ એળખીને પેથાભાઇ ચમક્યા. તેને પોતાના જમઠ તરિકે એળખી ગયા. તેથી થએલી ભૂલ સુધારવા તેના ગૃહજીવિતે કહેવા લાગ્યા. આ સાજ ને પણ મુંજાઇથી આપડો હીરા જમાઇ આવ્યો લાગ્યો સે.

વંદ જાય એની માનો હારે મઠમડી ઉપાડતો લાગ્યો સે એણે મુંજાઇ જઇને આપડી દિરીને રખાવી. હીરાની સાસુ બડબડાટ કરી ઉઠ્યા.

કાં મા ? હું આ સુધરેલ લુગડામાં કેવી લાગું છઉં ? દિકરીનો અવાજ એળખી ડાશી ગાડીધેલી થઇ ગઇ. અરે દિકરી હું મંદિરમાં દર્શન કરવા ગઇ એટલીવારમાં તો તું સુધરી ગઇ.

એને મેં સુધારી સે. મુંબઇમાં હું અંગ્રેજી બોલતા સાલતા શીખી ગયો છઉં.

મુંબઇમાં તમે શું કામ કરતા જમાઇ ?

સાંભળો આંધળી જઇને તરત હું કરકુનમાં નોકર રહ ગયો. અને મારી અકકલ હુશીઆરીથી એટલો બધો ઉસો સડ્યો કે જાતો ગમડળની ગાદિ ઉપર બેઠી ગયો.

ઓ હો હો હો...મારો જમાઇ તો ભારે ભાગશાળી નિકળ્યો. આ જોવો તો ખરા ? મારો જમાઇ મુંબઇમાં ગમડળપણુ કરીને પાછો આવ્યો. પેથાભાઇએ એકઠા મળેલા આડોશીપાડોશીને હીરાની એળખાણુ કરાવી.

તમારામાંથી જેને અમારી ઘેડે સુધરવું હોય. તેને અમે મફત સુધારશું. હીરાએ એકઠા મળેલા માણસો સામે ભાપણુ આદ્યું પણુ એનો બેઠંગો વેષ જોઇ સુધરવા માટે થોડા જ સ્ત્રી પૂરેપો તૈયાર થયા. તેઓને હીરાએ પોતાની પસેના કપડા આપ્યાં અને તે કેમ પહેરવા તેની સમજણુ પાડી.

જ્યારે સપ્તળા માણસો વિખરાય ગયા ત્યારે પેથાભાઇ હીરાને ધરમાં લઇ ગયા.

હીરા ? હવે તું સુધાર્યો છતો જોયું પણુ કાંઈ કમાણી કરી સે કે નૈં ?

સંક્રમ તો લાવું ? જોને બે પાંસ હજારનો પગાર પાડતો થો એમાંથી ખૂબ ઉડાડતો તોય ધણા રૂપીઆ વધ્યા સે છ બધા બે.બામાં ખરી લાવ્યો સઉ. એમ કહી હીરાએ બોણું બોલી સસુ સમજાને રૂપીઆ બતાવ્યા. રૂપીઆ જોઇ બધાય ગાંડા ઘેલા થઈ ગયા. અને

હીરો મુંબઈમાં ગમડળપણું કરી આવ્યો. ઇ વંત સોળે સોળ આના દાચી માનવા લાગ્યા.

તે દિવસથી હીરાએ મુંબઈમાં મજૂરી કરતાં મોટા માણસોને જેવી રહેણીકહેણી કરતા જોયા હતા તેવી નકલ કરવાની શરૂઆત આદરી દીધી. તે પોતે એવી વાતચીત કરતો કે તે કોઇપણ ભાષામાં બંધબેસતી આવતી નહિ. તેની ધરવાળી પણ એજ ભાષા બોલતાં શીખી ગઇ. એટલુંજ નહિ પણ ગામમાંથી જે જે સ્ત્રી પુરુષો સુધારાને નામે તેના ચેલા થયા હતા તે તે સ્ત્રીપુરુષો તેની ભાષાનો ઉપયોગ કરવા લાગ્યા. વાંચક ! તમારે હીરાનો ત્યા તેના ચેલાઓનો સુધરેલો સંસાર જોવો છે ? તો તૈયાર થઇ જાઓ.

એક પ્રભાતે હીરાની ધરવાળી ધર સાફસફ કરવા માટે હાથમાં સાવરણી લઇ તૈયાર થઇ એટલામાં હીરો બહારથી ધરે આવી ગયો. તે તેણીના હાથમાંથી સાવરણી ઝુટવી લઇ બોલ્યો તું આ શું કરે સે ? આવા સુધરેલા લુગડમાં સાવરણી શોભતી નથી. સુધારામાં એવો રીવાજ સે કે બધું કામ બાયડાએ કરવું એમ બોલી તે ધરમાં ઝાડું મારવા લાગ્યો. બરાબર એ વખતે પૂત્ર મુંબઈમાં ગમડળપણું કરી પુરેપુરો સુધરી સસરાના ધરે પાછો આવ્યો સે ઇ હમાયાર દાંભળી પેથાભાષના ધરે જઇ પૂત્રને મળવા નિકળેલી મેથીબાઇ આંગણામાં આવી પહોંચી. તેણે વહિને નિરાંતે ઉભેલી જોઇને હીરાને ધર વાળતો જોયો. જોઇને એતો આંગણામાં જ ડવાઇ ગઇ.

હીરા ! આ શું કરી રહ્યો સે ?

ઓહોહો. માંકડ ? તું છડર ક્યાંથી ?

ખિચારી મેથીબાઇ હીરાનો એકય બોલ સમજી શકી નહિ તેણે આડાઇને ફરી પૂછ્યું. હીરા મેઢે મૂઝ લઇ આ શું કરી રહ્યો સે ?

હું સુધડી ગયો છઉં.

બળ્યો તારો સુધારો. આ જાંગલા જેવો થઈ હાથમાં સાવરણી
લઈ વાશીદુ વાળી રહ્યો સે ઇ તારો સુધારો ?

હોયસ ! મશ મશ. હીંગએ તેની કાળી મડમ સામે જોઈ હુકમ
કર્યો. ખાણની તૈયારી કર. મારી માકડ બૂખી આવી દશે —

હીરો વાશીદામાંથી પરવારી રહ્યો એટલામાં એની ધરવાળીએ
ખાણનો મેજ તૈયાર કર્યો

એમાં શું હતું ?

ખાટલાની કાંધી ખુરસી, મેજ ખોખાનો વળા.

ખાણમાં બે બાખરા, દોણી છાસની ને કુંગરી.

એવી સગવડતાવાળા ખાણ ઉપર હીરો ને હીરાની ધરવાળી
બેસી ગયા. પેથાભાઈ અને તેના ધરવાળા પણ દીકરી જમાઈ સાથે
સુધરી ગયા હતા. તેઓ અત્યારના ખાણમાં હાજર થયા.

વેવાણ ! આગે શું ઉભા છો ? હાલો ખાણ માથે બેઠો ને
તો બુખ્યા રહે.

દીકરાને વહુની ગુલામી કરતો તથા જાંગલા જેવો થઈ ફરતો
જોઈ તથા કાંઈ ન ખાય તેવી રીતે ખાવા બેસતો જોઈ મેથોખાઈના
હૈયામ ગુરસાની હોળી ભડકી રહી હતી તેમાં પેથાભાઈના ઉપલા
વેણથી ધો હોમાયું. તે દાંત કચ કચાવતા તાડકી ઉઠ્યા.

આવા સોકરા મરતા હું વાંઝણી રહી હત તો સારું હતું. જુઓ
તો ખરા ભાયડા જેવો ભાયડો થઈને બાયડીની સાફરી કરી રહ્યો સે.
મુંખઈ જઈ આવ્યો તે હગી માનેય વિહરી ગયો સે ? ”

માકડ ! હીરો મદ્દરને બદલે માને દેડ અંગેજી ભાષમાં માકડ
કહેતો તે તેની માને મનાવવા લાગ્યો. એમાં ગુણે કેમ કરતી સે ?
અ.ઈ એમ વેરી છરી.

જવો સો ને પેલાબાઈ ! પેલા પુરં ગુજરાતી ચે બેલતાં નોતું આવડતું, હ મુંબઈ જઈ રંગરેજ બોલતો થઈ ગયો. હે ભગવાન ! આ દીકરાનો તો દી-જ. ઉઠી ગયો સે.

માકડ ને નોનસન ખાણું ! કહે તો હીરા એનું અલકારી ખાણું ખાવા લાગ્યો. સાસુ સસરા અને મશમશ સાથે ખાણું લઈ રહ્યા બે હીરાબાઈ ઉઠ્યા. અને મુંબઈમાં ખાણા બાદ સુધરેલાઓને ડેન્સ કરતા જોયા હતા તેની નકલ કરવા તથા કરાવવા લાગ્યા. દીકરાને તથા વેવાઈના આખા ઘરને મેથીબાઈ મીણુના પુતળા માફક નાચતા જોઈ રહ્યા. જ્યારે નાચ પુરો થયો ત્યારે તે હીરા સામે છાતી પીટતા બોલ્યા.

કપાતર ! જોલ્યા તરગાળા જેમ નાસે સો ને આ તારા ઘરડા હાહુ હહરાને નચવેસો પણ બધા કેવા જુડા લાગ સે હ જાણે સે ?

જંગલી માકડ ! તું અમારા સુધારામાં શું સમજે સચ્ચ નોનસન.

કપ્ય સે કહી મેથીબાઈ એજ વખતે તેના ગામ તરફ ચાલતા થયા. માના રીસાઈ જવાથી હીરાને થોડીવાર મહું લાગ્યું પરંતુ રમવા જમવા અને નાચવા કુદવામાં રૂઝો શોક વિસરી ગયા.

હીરાબાઈના ઉપદેશ વડે ગામમાં જે જે કુટુંબો સુધરી ગયા હતા તેઓના દુઃખનો અંતે પાર રહ્યો નહિ સ્ત્રીવર્ગ માથાભરી થઈ ગયો. પુરૂષોને હીરાનો સધારો હવે ભારી થઈ પડ્યો. મીસીસ હીરાબાઈએ એક દિવસ તેના સુધરેલા સ્ત્રી સમાજની બહેર સભા ભરી. એ સભાની નીચેના વાક્યો પરથી કદપના કરી લેવાની છે.

“ દીઠો નહિ જગમાં કંઈ મેંતો સુધરો આટલો

તૂટેલ મકાનમાં સભા ભરાણી માયડાને બદલે ખાટલો.

નળીયાનું છાપરા પર નામનિશાન ન હોતું. જેની ત્રણ દિવાલો પડું પડું થઈ રહી હતી અને એક તરફની દિવાલ પડી ગઈ હતી, તેવા બેંકાર ઘરમાં સભા ભરાણી હતી. મકાનની વચ્ચે વચ્ચે એક

ખાટલો કમો કરી લેતા ઉપર મીસીસ હીરા બેઠી પગે ઉભા રહી
જાણ્યું ભરડના હતા.

નાથી હજમડી, હીરાની સાસુ, કાથમરીઆઇ પટલાણી, ઓથમીરઆઇ
ઓડણ, ગોમતીઆઇ ગોવાલાણ અને તાનાઆઇ તેલણ એ બધી શ્રોતા
બાનુઓ સસલાની પેઠે બાંને કાન માંડીને એ બાશણ સાંભળી રહ્યા હતા.

બાઇઓ અને બાઇઓ ! સલામા એકપણ આદમી નહિ હોવા છતાં
મીસીસ હીરાએ માટીડાઓનું માન સાચવવા ખાતર બાઇઓને સલામા
હતા. હવે આપણે સુધરા ગયા સધએ એટલે બાયડાઓ હારે આપણાં
ધરકમોના ભાગલા પાડી લઇએ. જે આપણે રાંધીએ તો બાયડાઓને
પણી ભરાવીએ. જે આપણે વાસણો માંજીએ તો ધરખણીઓ આગળ
સંજારી કઢવીએ. જે આપણે ગાર ગોરમટી કરીએ તો બાયડાઓ
પાસે આપણા જોડાં સફ કરાવાએ. જે આપણે સોકરા જણીએ તો
પૂરખોને જણાવી દઇએ કે આને ઉશોરવાનું આજથી તમારે માથે સે.

મીસીસ હીરાના ઉપરોક્ત બલકાદાર બાશણને તમ મે તળીઓના
ગડગડાટ વડે વધવી લીધું. કેટલાએક અગત્યના ઠરાવો પસાર કરીને
એ સુધરેલી સભા વિખરાઇ ગઇ પરંતુ તે દિવસથી પૂરખોને માથે
હારે વીતવા માંડી.

બચરા હીરા તો ઉદ્વેગમાંથી નિકળી ચૂલમાં પડ્યો. પ્રથમ ધર-
જમાઇ થઇ રહેવામાં કેવા ભયંકર કળેા વેઠવાં પડે છે તેનો કડવો
અનુભવ કરી મુંઝવે નહાસી ગયો હતો તો વળી પાછો આપોઆપ
એની એજ મૂસીમતનો ભોગ થયો.

ગામના પૂરખો ધરવાળીઓના ત્રાસથી કંટાળી હીરાને ઠગકો
આવા લાગ્યા કે મારા હીરા ! તું મુંજવથી હુધારો લઇ આવ્યો
એમાં અમારા ભોગ લાગ્યા સે. બાયડું અમારે માથે માશલાં ધેવે સે.

નાથી હજમડીના ભરથાર માલીયા હજમે દીવેલયું પીધા જેવું મેં
કરી કહ્યું, જે દાડવું મારા ધરમાં હુધરીયું ગડી ગયું સે તે દાડવું

મને હપજ નથી રીયું, બાઇડીએ તમામ ધરકામ મારે માથે નાખી દીધું સે. મારે તે ગામમાં કાથળી ફેરવી પેટ ભરવું કે ધરતું કામ કરવું ?

પેથાભાઇએ આવળું પાટલુન સફળું કરતાં કહ્યું, “ હીરા ? તારા સુધારાથી મારા ધરમાં બમાણું તુકશાન થયું. ગામના તમામ ધરમાં એક એક બાયડી માથે સડી ગઈ પણ મારા ધરમાં તો બાયડી ને સોફરી બેય જણીયુ ખરાબ થઇ ગયું સે. હવે આ હુધારાને પાસો મુંજઇ મોકલી દે ને તો આપડા હાહરા જમાઇ બેયનાં ધર ભાંગી જાહે

કાથમીર બાઇ પટલાણીના પતિ શ્રી પાંચાભાઇ બેલ્યા એલ્યા હીરીયા

“ તારી બાઇડીના ભાહણથી બેરે બગડી ગયું સે.

“ કેવું મારું કરતું નથ્ય, બહિ માથે સગડી ગયું સે.

“ કામ બામની વાત નેં જ્યાં ત્યાં રખડી રહ્યું સે

“ આ ભાત મારું લાવતી નથ્ય છ મોટું દુઃખ થયું.

કાથમીર બાઇ એડણના ધરવાળાએ ઘડબાઈ એડે કકળાટ કરવા માંડ્યો.

“ આ નો કરવાનાં કામ મારે ગામ વશે કરવા પડ્યા.

“ ધરમાં હું ધુસવાઇ રહ્યો. મારા પોઠીયા મરવા પડ્યા.

“ આ તે હીરા કેવો હુધારો તારે સે વાયડો.

“ બાઇડી ફેરે ગામમાં ધર કામકરે લાયડો.

ગોમતીબાઇ ગોવાલણના પતિદેવ ગાંગા ગોવળે લાકડીના ટેકા ઉપર કાયા ટેકાવી જમણા હાથની વચલી આંગળી ડાબા કાનમાં બરાવી હીરાને પૂછવા માંડ્યું.

મોઢામાંથી ફટકા તો ખરો, આ તારો હુધારો પાસો મુંજઇ મોકલાય એમ સે કે નેં ? જ્યારથી મારી ધરવાળી હુધરી ગઇ ત્યારથી દુખ વેસવાનું મુઝી તારી બાયડી હારે રખડી રહ સે.

“ છ તો કાળું ધેળું કરતા નથ્ય. લાજ રાખી નાથે,

પણ દોવાતું વલોવાતું નાખ્યું સે મારે માથે
તાનાખાઇ તેલણના કંઠ તેજભાઇ તેલીએ પણ એવો ન
જાણ્યો વ્યક્ત કર્યો તે એટલાજ વાક્યો ઉચાર્યા

“ ઉધઠી ગઇ સે આંખ હવે હુધારાનો સાર જોજો,
ઉતાવળા થાશેમા તેલ જોજો તેલની ધાર જોજો.
હીરો પણ હવે સુધારથી ગળોગળ આવી ગયો હતો એટલે તે તમાર
સાથે સહમત થયો. તેણે બધાને ઉપાય બતાવ્યો. ભાઇઓ આજથી
હું સુધરેલો મટી પાસો બગડેલો થઇ ગયો સઉં હવે તમને તમાર
ધરવાળીયુંને સંધીદાર કરવાનો સ્તતો બતાવી દઉં.

એ પછી હીરાએ તમામને ઉપાય કહી સંભળાવ્યો. એટલે તેઓએ
પુરતાપુરત ધરે જઇ ઉપાય અજમાવ્યો. હીરાએ ધરે જઇ તેન
ધરવાળી સામે ગભરાયલી સ્થિતિમાં ઉભા રહી કહી સંભળાવ્યું.

એલી એ ભારે થઇ

શું થયું. આમ ગભરઇ કેમ ગયા સો?

મુંજાના હુધારાવાળાઓ મને ગેતતા આંધ આવ્યા સે.
હવે!

જો આપડે હુધારામાં પડાઇ જાહું તો જેલખાનાના મેમાન થાહું
મારે આવો હુધારો નથ જોતો કહી હીરાના મમમસે ઓરડામ
જઇ હુધરેલા કપડાં ઉતારી તેના અસલ કપડાં પહેરી લીધા. એ પહેલ
હીરો પણ મુંજા જઇ આવ્યા પહેલાં જોવો થઇ ગયો હતો.

હાશ! ધરવાળીને અસલ સ્વરૂપે અવલોકી હીરાએ હુતકારાને
દમ ખેંચ્યો.

“ પેલાભાઇએ તેના પત્નિશ્રીને એક તરફ બોલાવી છરી બતાવ
કહ્યું, જરા સરખી બની રહેતો.”

“ શું મારું ખૂન કરવું સે? ”

ના, નાક કાપવું સે.

“પણ વગર વાંકે ?”

આપણા જમાઇએ કાધુ સે જે હુધરે મ મોઢા ઉપર નાકનેદ આર ન રાખે.

“મ જમઇ તો અક્કલ વગરનો સે. સૂદામાં પડ્યો એને હુધારો. રીસમાં ને રીસમાં એણે ઓરડામાં જઇ હીરાના કપડાં ઉતારી ફેંકી દીધા. ગોવાળે ધરે જઇ ગોવાલણને સામે ઉભી રાખી કાઠિયાવાડી લાખી ડાંગ ટાકી.”

“આમ વગર વાંકે ધા કરવો સે ? ગોવાલણે ચબર ધને પૂછ્યું.”

“ધા, નદવ કરતો હુધારો માપું સઉ.”

“મારે હુધારો નથી રાખવો. ગોવાલણ અબડી. તેલીએ લાટથી, પટેલે રાશથી અને હજમખાઇએ અસ્થાથી ગેમ સહુએ પોત પેતાના શસ્ત્રેનું બળ બતાવી હીરાના સુધારાને પાછો હતો ત્યાં મોઢલાવી દીધો.

એ દિવસથી ગામના તમામ પૂરૂષોના જીવનોમાં શાંતિ આવી. પરંતુ જ પૂરૂષ ‘ધરજમાઇ’ તરિકે રહે છે તે બધી જોઇને અશાંતિ. માન ભંગના અને તકરાર વાંકારી લે છે. હીરાને ડગલે ને પગલે પતિનીના અપમાન, મહેણા અને તિરસ્કારો સહી લેવા પડતા હતા. સાસુ સસરાના ધાકથી તે વાધ જેવી વહુન કંઈ કહી શકતો નહિ. તે મુંબાઇથી જે પુષ્કળ કમાઇ લાવ્યો હતો તે ખર્ચાઇ ગઇ તેથી સાસુ સસરા તરફથી લડાઇ ચાલુ થઇ કે જમાઇ હીણકમાઉ મળ્યો સે. અમારા ભેળો પડ્યો સે. દીકરીનો ભવ બગડી ગયો. કાંઈ અક્કલ બગી નથી. મેથીબાઇ એના જનમ વખતે મીઠું નાંખતાં ભૂલી ગયા સે. !

આવા કડવા અનુભવો અનુભવી હીરાની આખ ઉધડી. હવે એને દુનીયાદારીની પુરેપુરી સમજણ પડી. તે ઐરીને લઇ પેતાને ધરે ઉપડી જવાના વિચારમાં હતો તેવામાં તેને એકાએક એક તાર મળ્યો. તે તારમાં માત્ર આટલાજ વાક્યો હતા.

હું ઉધરાણીએ આવું છું. રકમ તૈયાર રાખો.

સાંભળીને હીરા ચંડોગાર યદ્ય ગયો. જમણ આ પાળું ક.ગળીયું વાંશી વશરમાં પડી જ્યા તે સારંબેરી તો કરી ને નથ્ય હાલ્યા આવ્યા ને? સાસુએ પૂછ્યું—

ના, રે, એ તો મારો એક લેણદાર એનું લેણું લેવા આવે છે.

મુંજાઈથી અગ ઉધાર રૂપીયા ઉપાડીને ભાગી આવ્યા લાગો સો. ઘરમાં અત્યારે રાતી પાછાં જળી નથી. પશી તમારા બાપને શું મોટું અતાવશે? બેરી તાડુકી ઉઠી

આ એશીને શાર વરહનો હું થયો તોય કામદી કામ માંગ-
ણાવળો. મારે આંગણે સડયો નથ્ય. છ આ હીણુકમો જમાઈ સડાવશે.
પેથાભાઈ તો આખરે બચાવવા કુવે અવેડે પડવા જવા તૈયાર થયા
પણ એના ઘરવાળાએ રંડવાની બહીકે રોકી રાખ્યા.

જવો, તમારા લેણદારને તમે જવાબ આપજો, સાસુએ જમાઈને
ચોકળા શબ્દે માં સંભળાવી દીધું,

બહિ હાર, પણ તમારે મારું એક કામ કરવું પડશે.

એક ને એ કામ કરીએ પણ પૈસાની વાત કરશો મા.

હું મંદવાડના ઢોંગ કરીને ખાટલામાં પડું સહિ જ્યારે મારો ભાઈબંધ
આવે ત્યારે એને સંભળાવી દેજો કે અટાણે અમારો જમાઈ જમભાઈ
હારે જવાની રજૂક કરી રહ્યા સે.

હીક

હીક ને એમ સતાંઈ નો જાય તો હું મરી ગયો સહિ એવો
ઢોંગ કરી તમે જાણ રોવા કુટવા માંડજો એટલે તે મને મરી ગયેજો.
ધરી પસો જશે.

નો થાય તો ? પેથાભાઈએ પૂછ્યું

તો પછી મને મહણમાં મુકી આવજો.

જ્યાં તમારી ઠાઠડીએ વળગી હારે આવે તો ?

તો એને જણાવજો કે અમારા ગામમાં રાતે મડદાં બાળવાની મનાઈ સે એટલે પ્રભાતે આવી એને બાળી જાયું. એમ કંઈ મને એક ઉંડો ખાડો ખોદી એમાં સુવરાવી દઈ ધરે હાલ્યા જાણે. ધરડો ઇં પાણી તમારી હારે મહણ બહાર નિકળશે તે ખેંચ જેવું મોટું લઈ રાતોરાત ઉપડી જશે.

હીર

હીરાલખ તો માંદા હોવાનો દોષ કરી પથારીમાં પડ્યા.

વાંચક ! ઉધરાણીએ કાણ આવતું હશે ? હીરાનો પેત્રો મારવાડી મિત્ર. એ એના વતનમાં જઈ પરણ્યો અને એ પાંચ છોકરાઓનો બાપ થયો. એક દિવસ ધરમાં નવરો બેસી ડાયરીના પાનાં ઉખેળી રહ્યો હતો એવે હીરાએ મુખામુના રેલ્વે સ્ટેશન ઉપર એક પાત્રનું ખતું પાડી આપેલ તે પાનીયું નિકળ્યું.

મારો દિકરો ! હીરો વેચારનો સાવ ખાંડો નિકળ્યો હીરાનું જમા પસું બીલકુલ કાઢી જોઈને તે પૈકારી ઉઠ્યો. તેને વિચાર ન થયો કે સાવને એના મલકમાં જઈ આવું. ઉધરાણી પતાવતો આવું. એના ધર ખોરડાં જોતો આવું તે ધણા દિવસથી મેળાપ નથી થયો તે મળતોય આવું ભલે સો પચાસનો ખર્ચ થઈ જાય.

એવો વિચાર કરીને તે ઉપડ્યો. ચડ્યો ટ્રેનમાં. કાઠિયાવાડના એક જંકશનમાંથી તેણે ચલુ ટ્રેને હીરા ઉપર તાર ઝીક્યો. તે તાર તો તેને ખુવાર કરવા રૂપ થયો.

હીરો પથારીવશ થયો તે પછી થોડીવારે મારવાડી નજીકના સ્ટેશનથી હીરાને ગામ આવ્યો. હીરાના આંગણમાં પગ મૂકતાં પહેલાં તેને સમાચાર મળી ગયા કે “હીરો બહુજ ખીમાર છે. બચે તો બચે.”

મારું લેણુ આપ્યા પહેલાં મરી જાય નહિ એમ ખોલતો તે હીરાને ધરે જઇ તપાસ કરે છે તો હીરા પથારીમાં પડ્યો પડ્યો લાંબા શ્વાસો ધુંટતો હતો.

હીરા એ હીરા. હું મારવાડી અ.વ્યો.

પણ હીરા બોલ્યો નહિ મારવાડીને જોમ પડ્યો કે એટમજી મારી પાછ ખોટી કરવા ઢોંગ કરતા લાજે સે. તેથી તેણે પાછા નહિ જતાં હીરાની ધરવાળીને કહ્યું.

હું તમારા ધરવાળાનો ખાસ ભક્ષ્ય ધ સહિં. હું ને ઈ બેય જગ્યા મુંગણની જગજગમાં હારે દાડીયું કરતા.

“લે હાંભળ જમાઇ વાત કરતાયાને કે મુંગણનાં ગમડળની ગાદી માથે સડી બેઠા થાને ભૂકણ ગાડીયું ને ઘોડા ગાડીયુંમાં થડી ધડીવારે સડતા ને પડતા.

અરે હું પડે તારા ખાપનું કપળ ! ઇ હીરા હાવ ખોટો બેલે સે. પેથાભાઇ જમાઇ પ્રત્યે તિરસ્કાર બન વ્યો.

મારવાડીએ તો હીરાને ધરે અડોગા જમાવ્યા. હીરા સમજ્યો કે મારવાડી ખસવાનો નથી તેથી તેણે મરવાનો ઢોંગ આદર્યો તે આંખો ચડાવી ગયો એટલે પેથાભાઇએ પોક મુકી અને હીરાની શ્વાસુએ તથા વહુએ ધા પોક ર શરૂ કરી દીધો.

હીરાના મૃત્યુથી કોઇને કશો શોક થયો નહિ પરંતુ મારવાડીને માથે દુઃખનો ડુગર તૂટી પડ્યો મારું કરજ કુળાવીને હીરા મરી ગયો.

ભાઇ ! અમારી દીકરીના તથા અમારાં નસીબ કુટી ગયા. હવે તમારે જયું હોય તો જાઓ. જેની પાસે તમારું માંગણું હતું એતો સરગપરના ગામતરું કરી ગયો. એનો ખાલ દેહજ પડ્યો રહ્યો સે

હશે હવે લેણું દેણું તો આ ભવે નહિ આવતે ભવે લેણું દેણું પણ મહુ ખોટું થયું. હું નહી જાઉં.....

મારવાડીએ જાણ્યું કે વખતે ખેટો મરી ગયો. હોય તો ? હવે તેના શબને નનામીમાં બાંધી ધરબહાર કહાડે પછીજ જઈ

બેઘડી વાટ જોવા પછી પેથાભાઇએ હીરાને હાઠડીમાં બાંધ્યા આડોશીપાડોશીને ખરી વાત સમજાવી પેથાભાઇએ પઢાવી રાખ્યા હતા, તેઓ ઓ ઓ કરતા હીરાને ધર બહાર ઉઠાવી ચાલ્યા, પોતાનો વરઘેડો પોતાની નજરે નિહાળવાનું મંદલાગ્ય તો સાંકે મને સાંપડે પણ પોતાની નનામી જોવાનું ભાગ્ય તો જગતના આજ લગીના ઇતિહાસમાં આપણા હીરાના ભાગ્યમાં હોવાનુંજ નોંધવું છે.

હીરાને ધર બહાર લઈ ચાલ્યા પરંતુ મારવાડીનો વિચાર ચળ્યો નહિ. વખતે ઢોંગ હોય એટલે સ્મશાન સુધી. મુઠી આવું પછી જઈ. તે પણ માથે ફાળીયું ઓઢી ખેટો ખેટી ઓ ઓ કરતો બધા સાથે સાલ્યો. પેથાભાઇ કહે તમે મહેમાન કહેનાઓ. મહેમાનોને મસાણુમા ન લઈ જવાય. ન્યાતજાતમાં અમારી આજરૂ જાય પણ મારવાડી મન્યો નહિ.

હીરાને સ્મશાનમાં લઈ જઈ ઉતાર્યો. એ પછી પેથાભાઇએ મારવાડીને કહ્યું હોય હવે તમ તમારે જાઓ. મારવાડીએ જાણ્યું કે જરૂર હીરાએ મારું લેણુ ખોટું કરવા ઢોંગ આપ્યો તે મર્યો નથી. તેણે ઠાવકે મુખે પેથાભાઇને જણાવ્યું, તમે આ શું બોલ્યા. અમે ને હીરા મુંબઈમાં વરહ બેવરહ હારે રહ્યા ને આજ હું એના શબને બળતું જોવા વીના જઈ !

પેથાભાઇએ જાણ્યું કે આગે હેતનો કટકો લાજે સે.

જુઓ. મારવાડીભાઇ અમારા ગામમાં શબને રાત વખતે બાળવાનો રીવાજ નથી એટલે અત્યારે અહીં એક ખાડામાં શબ રાખી દેવા જાયું, પરભ તે આવીને બાળી જાયું.

લલે એમ કરો. હું આખી રાત મારા ભાઈનું ધના શખને સાચવીશ.
પેથાભાઈ મનમાં સમજ્યા કે અમારા જમાઈના માથાનો જણાય સે.
હીરો મનમાં બોલી ઉઠ્યો—રામ ! આ હરામખોર જીવનો નથી.
પેથાભાઈએ એક ખાડો ખોદાવો તેમાં હીરાના શખને
રખવી દીધું. એને પછી મારવાડીને સાથે ચાલવાનો ધણો અમલ કર્યો
પરંતુ તેનો નિશ્ચય ફર્યા નહિ એટલે પેથાભાઈ હીરાને તેના નસીબ
પર મુકી ચલ્યા ગયા.

હીરો તો હલ્યાચાલ્યા સિવાય ખાડામાં સુતો હતો. મારવાડી
બહાર બેઠો હતો. રાત સડમડાટ કરતી ચાત્રી જતી હતી એવામાં
રમશાન વચ્ચેથી પાંચ ચોરો નિકળ્યા તેઓ હીરાને ખાડામાં પડેલો
જોઈ બોલ્યા, આ કાંઈ જીવના જગતા બોલીયા લાગે છે

એલા બોલીહમાં છ મહાણુના દેવ શે

આપડે માનતા માનો.

એક કહે ને અત્યારે સરો હથ લાગી જાય તો હું અડધો
લાગ આ દેતાને સડવીશ

બીજો કહે આપણા છ આના

ત્રીજાએ ત્રણઆના અને ચોથાએ બે આની લાગ માન્યો માનતા
માનીને ચાંગે ગયા. કાંઈ સ્થળે રોકડ નાણાંનો સારો હથ મારી પાછા
રમશાનમાં આવી લાગ પાડવા લાગ્યા. પાંચ સરખા લાગ પાડી ત્રણ
જણા માનતા મુકી ચલ્યા. એટલામાં મારવાડી નાણાંનો ખખડડ સાંભળી
બેઠો હતો ત્યાંથી ઉઠ્યો, ગયો હીરા પાસે ખાડામાં મારો લાગ !

હીરાએ બે લાગ પાડ્યા. ચોથો ચોર પણ માનતા મુકી ગયો.
પાંચમો ચોર હાથમાં એક પથર લઈ ઉઠ્યો.

આમ કેમ ? એક ચોરે પૂછ્યું.

મેં દેવના દાંત પાડવાની માનતા માની સે.

એમ કહીને તે હીરાના ખડા પાસે ગયો. મારવાડી.
હીરા પાસેથી અર્ધલાગ લઇ બેઠ્યો.
મારી પાછ ? "

બરબર એ વખતેજ પેત્રો ચોર દેવતા દાંત પાડવા ખાડ મારી
ડાક્યો. હીરાએ તેને માથેથી ટેપી ઝડપી મારવાડીની છાતીમાં મરતા
કહ્યું-લે આ પાછમાં ટેપી કરે જમે.

જમે મારવાડી હર્ષથી પોકારી ઉઠ્યો.

પણ ચોરે મુઠીઓ વાળી મારી મુઠ્યા. ભાગો ભાગો.

કાંકાં ચોરો ગભરાઇને પૂછવા લાગ્યા. અરે મહાશયમાં એટલા
બધા દેવ ઉભરાણા સે કે આપડે એટલા બધા પૈસા મુઠ્યા તોય
ધરાણા ને એક તો મારી ટેપી લઇ ગયો.

સાંભળીને સધળા ચોરો જે ભાગ પડ્યા હતા તે ત્યાંજ પડ્યા
રહેવા લાગી છુટ્યા. તેઓની તડખડાટી સાંભળી હીરો તથા મારવાડી
હિલચ મિત્રો બહાર નિકળ્યા. અને ચોરોનો માલ હાથ કરી સરખે
સરખા બે ભાગ પડી સ્મશાન બહાર નિકળી ગયા.

બીજી પ્રભાતે મારવાડી મારવડ તરફ હપડ્યો અને હીરો તેની
ધરવાળીને લઈ દામનગર જવા ઉપડ્યો. દામનગર જઈને તે તેની
માતા પાસે કરેલા અપરાધોની માફી માગી રહેવા લાગ્યો.

હવે તો હીરો ચાલક થઈ ગયો છે. તેની પત્નિ તેને શુદ્ધ અંતરથી
અહાય છે. મેથીજાઇ તો પુત્રને સુખ ભોગવતો જોઇ હરખાય છે.
હીરો દામનગરમાં અત્યારે આબરૂદાર અને પૈસદાર ગણાય છે. ક્યારેક
દામનગર જવાનું થશે તો આપણે હીરાને જરૂર મળશું. અત્યારે તો
પ્રજા તેને, તેની પત્નિને, મેથીજાઇને તથા પેથાભાઇને સહકુટુંબ સુખી રાખે.

સમાપ્ત

જરીદા ! કુળીયુગમાં કદપદ્મ વહેલો તે પહેલો !!

આધી વ્યાધી અને દારીદ્રનો નાશ કરી સુખસંપત્તી આપનાર
કામધેનુરૂપ અત્યંત ચમત્કારી તાવીજ જેનું પુસ્તક.

નવ ગ્રંથ વિધાન

માં સૂર્યનો પાઠ, સૂર્ય કવચ, મંગળનો પાઠ, મંગળની
કથા, બુધનો પાઠ, બુધનો મંત્ર, બ્રહ્મસ્પતીનો પાઠ, બ્રહ્મસ્પતી
નામાવલી, શુકનો મંત્ર, શુકનો પાઠ, શુકનો સ્તોત્ર,
શનિનો પાઠ, શનિનો મંત્ર. રાહુનું પૂજન તથા દાન તે
કેતુનું પૂજન, સ્તોત્ર, પાઠ વિગેરે નવે ગ્રંથની સંપૂર્ણ
પૂજન પાઠ દાન, જપ વિગેરે આપ્યા છે.

* છતાં મૂલ્ય માત્ર પોસ્ટેજ સાથે બાર આના. *

આ પુસ્તકમાની દરેક વસ્તુ કળાશતા છે એનું અદ્વારિક પાઠ
કરવાથી છત્તીત કળાની પ્રાપ્તિ થઈ દરેક મનકામના ગીદ થાય છે.
માત્ર પુસ્તક પણ પાસે રહેવાથી એક ચમત્કારીક તાવીજની જે
ગરજ સારી મનુષ્યને સર્વ સંકટથી મુક્ત કરી સુખી સંપન્નતાન આપે છે.

આમ મહાદેવના ભક્તો માટે બહાર પડી ચુકી છે.

— : અત્યાર સુધી જે પુસ્તક મળતું જ નહિ હતું તે : —

* સોળ સોમવારની કથા *

કથા, મહાત્મ, પુજનો વીધી, આરતી, સતી સીમંતીનું
આખ્યાન વગેરે પુરપૂરું સમગ્રજનું છે. તદ્દન સહેલામાં સહેલી ભાષાનું
આ પુસ્તક છે. છતાં કીમત માત્ર પાંચ આના. દરેક મહાદેવજના
ભક્તોએ આ આ પુસ્તક રાખવું જ જોઈએ.

શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ—મુરત

